

Antwoord op de vraag, door de Maatschappij, ter Bevordering van den Landbouw, te Amsterdam ... opgegeeven ...: Op welke wyze zoude men het tegenwoordig ras van inlandsche paarden ... tot eene meerdere volkomenheid kunnen brengen, het zy door vermenging van hetzelfde met vreemde rassen, of wel door eene meerdere oplettendheid, in het aanfokken en opvoeden der jonge paarden, als anderzins?

<https://hdl.handle.net/1874/31373>

VERHANDELINGEN
UITGEGEVEN DOOR DE
MAATSCHAPPY

TER BEVORDERING

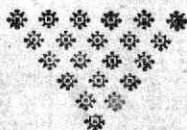
VAN DEN

LANDBOUW,

TE

AMSTERDAM.

ELFDE DEELS, TWEEDE STUK.

TE AMSTERDAM,
By JAN CHRISTIAAN SEPP
EN ZOON.

M D C C X C V.

De goedkeuring deezer Maatschappy, tot het
uitgeeven van de navolgende Verhandeling
over de Inlandsche Paarden, is te vinden
in het Voorbericht, voor het Eerste Stuk
van dit Elfde Deel.

DRUKFEILEN.

Elfde Deel, 2de Stuk.

Bladz.	Reg.	<i>staas.</i>	<i>lees.</i>
46.	17.	atm	arm
71.	1.	Art.	Art.
78.	1.	gealtereerd,	gealtereerd)
—	5.	drie	vyf
149	29.	als, ook	, als ook
169.	7.	en zy waren	ook waren zy
171.	19.	nademiddags	namiddags
172.	<i>boven aan.</i>	II VERH.	III VERH.
173.	1.	de koop	den koop
—	6.	die heden zou	zoodanig een
		den	zou
—	7.	zy konden	hy kon
181.	9.	tot jaar	tot jaar,

VERHANDELING

OVER DE

INLANDSCHE PAARDEN.

A N T W O O R D

O P D E

V R A A G,

D O O R D E

MAATSCHAPPY, TER BEVOR-
DERING VAN DEN LAND-
BOUW, TE AMSTERDAM,

In den Jaare 1790 opgegeeven, om vóór den
1 December 1792 beantwoord te worden: —

„ Op welke wyze zoude men het tegenwoordig
„ Ras van Inlandsche Paarden, in de by-
„ zondere Provinciën van ons Gemeenebest,
„ over het algemeen, tot eene meerdere volko-
„ menheid kunnen brengen, het zy door ver-
„ menging van hetzelfde met vreemde Rasfen,
„ of wel door eene meerdere oplettendheid, in
„ het aanfokken en opvoeden der jonge Paar-
„ den, als anderzins? —

D O O R

CORNELIS TERNE,

Medicinæ Doctor, &c. te Leiden.

Aan welk Antwoord de GOUDE MEDAILLE
is toegewezen.

A N T W O O R D

OP DE

V R A A G:

„ Op welke wyze zoude men het tegenwoordig
„ Ras van Inlandsche Paarden, in de byzon-
„ dere Provinciën van ons Gemeenebest, over
„ het algemeen, tot eene meerdere volko-
„ menheid kunnen brengen? enz.

VOORGESTELD DOOR DE

MAATSCHAPPT, TER BEVOR-
DERING VAN DEN LAND-
BOUW, TE AMSTERDAM:

I N L E I D I N G.

Onder alle viervoetige Dieren, munten de Paarden, in schoonheid, leerzaamheid, nuttigheid, en noodzaakelykheid, heerlyk en prachtig uit : hunne ongemeene krachten en werkzaame aart maaken dezelve voor den Akkerbouw, den Kryg, en voor andere gebruiken onontbeerlyk, behalven dat zy, wegens de aanmerkelyke geldsommen, die 'er niet zelden voor besteed worden, den Koophandel gewigtige voordeelen aanbrenghen.

Het is waarfchynelyk, dat Egypten het moederland der Paarden is, en dat de Egyptenaaren, die groote uitvinders van kunften en wetenfchappen, de eerfte geweest zyn, die de wilde paarden handelbaar gemaakt, en tot vermaak en nuttige dienften aangewend hebben; ook is de gedachte van den beroemden *Michaëlis* niet ongegrond, wanneer hy zegt, dat de Arabieren hunne paarden uit Egypten hebben bekomen.

Zeker is het, dat de Oosterfche Volkeren groote floeteryen hadden, en fchoone paarden aankokten: niettemin is het waar, dat, onder de bezittingen der Aartsvaderen, geen paarden genoemd worden, ja, onder de groote rykdommen van Job, word van dezelveen geen gewag gemaakt, offchoon de fchryver van dat boek, op eene verheven en dichterlyke wyze, de voortreffelyke eigenfchappen en deugden der paarden, ook ter onzer bewondering, afchildert.

Zelfs toen Mofes uit Midian naa Egypten trok, had hy geen paarden, maar vervoerde zyn huisgezin op ezels; en het is buiten twist, dat die Volken den Landbouw door runderen verricht hebben: doch naderhand gebruikten Jacob en Jofeph in Egypten paarden.

De Arabieren, Perfiaanen, en Turken vermenigvuldigden hunne rykdommen met hunne paarden; en uit de Oosterfche Landen is eindelyk het paard in Europa gekomen, hoewel
ik

ik niet geheel ontken, dat misfchien hier en elders wilde paarden geweest zyn, welken men, in de vroegfte tyden, opving, flagtte, en tot voedsel gebruikte, gelyk nog hedendaags in het zuidlyk deel van Poolen plaats heeft.

Tegenwoordig is dit nuttig dier overal verspreid: alle natiën leggen 'er zig ook fterk op toe, om een goed ras daarvan, in eene genoegzaame menigte, jaarlyks aantefokken; en ons Vaderland is, de geheele waereld dóór, beroemd wegens zyne fokkeryen, inzonderheid van Friefche paarden.

En geen wonder, dat onze Hooge Overheid haaren aandacht en werkzaamheid op het behoud van een goed ras van paarden gevestigd heeft, vermits ons Land een groot aantal van dezelve geduurig behoeft, en, in tien of twaalf jaaren, het geheele ras zoude verlooren zyn, zo voor de voortteeling en opvoeding van jonge paarden geen behoorlyke en naauwkeurige zorg gedraagen wierd; groote fommen gelds zouden uit ons Land moeten gevoerd worden naa vreemde Landen, indien de fokkeryen der paarden verwaarloofd wierden: eene zaak, wel waardig de overweeging der Regeering en van alle de Ingezetenen. De Staaten der Provinciën hebben hierom ook eene buitengewoone oplettendheid gehad omtrent het aanfokken van paarden, en inzonderheid omtrent de voortteeling en het behoud van een goed ras, gelyk blyken kan uit de

wel overdachte Ordonnantiën en Reglemen-
ten, zoo in Friesland, Gelderland, Utrecht,
als elders afgekondigd, met oogmerk, om
goede, sterke, en schoone paarden aantefok-
ken (*): maar, helaas! de welmeenende poo-
gingen van 's Lands wyze Vaders hebben
niet altoos die heilzaame uitwerking gehad,
als noodig was, en men heeft, zedert een' ge-
ruimen tyd, niet alleen gezien, dat de aan-
fokking der paarden, op verscheiden plaatsen,
aanmerklyk is verminderd, maar ook dat het
goede ras verbasterd, en eene slegtere en
zwakkere foort van paarden aangekweekt is;
en deeze myne stelling is geen hersenschim,
maar kan, door de gegronde klagten der Hee-
ren Staaten zelve, bewezen worden. De
Staaten van Utrecht zeggen, in de Ordon-
nantie van 31 July 1776, dat zy ondervinden
het groot verval in het aanfokken van goede,
sterke, en welgemaakte paarden, door het
niet naarkomen der Ordonnantiën, enz.:
waar-

(*) *Ten einde een' ieder, en wel inzonderheid die
geenen, welke aanleiding mogten krygen tot het aan-
leggen van Stoeterijen, gelegenheid te geeven, om naa-
tegaan, de wyze, waarop in onderscheiden Landschap-
van ons Gemeenebest het aanfokken van Paarden be-
vorderd word, zyn aan het slot van deeze Verhan-
deling gevoegd, als Bylaagen, cenige Ordonnantiën,
betreklyk tot het gemeldz onderwerp.*

waarop Hoogstdezelfen, in 't jaar 1777, eene nadere Ampliatie van die Ordonnantie, op het houden der Keur-hengften, hebben gegeven, dan het geen aan het heilzaam oogmerk niet heeft beantwoord; zoo dat eindelyk, na, in 1784, nog eene vergeeffche pooging gedaan te hebben; Haar Ed. Mog., op den 9 Febr. 1785, zig, hoewel met leedwezen, in de noodzaakelykheid bevonden, om alle de gemaakte Keuren intetrekken, en dus, hoe flegt men ook aanfokte, de In- en Opgezetenen van alle banden te ontfiaan, die nogthans tot hun welzyn ftrekten, vermits een goed, fchoon, fterk, en welgemaakt paard, in het opvoeden, niet meêr komt te kosten, dan een ander flegter paard: ja, het is schier onbegrypelyk, dat de weinig voldoende beweegredenen der Paarden-fokkers, tot het niet opvolgen der Keuren, die goede voorzorgen en inrichtingen nutteloos hebben kunnen maaken.

De beroemde, nuttige, en ongemeen veel aan onzen Vaderlandfchen Landbouw dienstdoende Maatschappy, te Amfterdam opgericht, yverig zynde, om alles, wat tot algemeen en byzonder nadeel van den Landman kan verftrekken, uit den weg te ruimen, heeft, in 't jaar 1787, de volgende Prys-Vraag voorgesteld: —

„ Op welke wyze, zoude men het tegenwoordig Ras van Inlandfche Paarden, in de
by-

„ byzondere Provinciën van ons Gemeene-
 „ best, over het algemeen, tot eene meerdere
 „ volkomenheid kunnen brengen, het zy door
 „ vermenging van hetzelfde met vreemde
 „ Rasfen, of wel door eene meerdere oplet-
 „ tendheid in het aanfokken en opvoeden der
 „ jonge paarden, als anderzins?” —

Dan, van de antwoorden, daarop, in 't
 jaar 1789, ingekomen, heeft geen zoo vol-
 daan, dat de gemelde Maatschappy de uitge-
 loofde Eere-pryfen konde toewyzen, waarom
 zy deeze Vraag op nieuw tegen 't jaar 1792
 heeft opgegeven; verder daarby voegende een
 verzoek aan de Schryvers, die lust hadden,
 dezelve optelosen, „ van zig meêr te bepa-
 „ len by de gebruiken en wetten, die, in onze
 „ zeyen Provinciën, enz.; omtrent het aan-
 „ fokken van Paarden plaats hebben, en te
 „ gelyker tyd optegeven, welke voorzor-
 „ gen, naar aanleiding van de Vraag, ter be-
 „ reiking van het meeste voordeel van den
 „ Landman, raadzaam zouden kunnen we-
 „ zen.” —

De Edele Maatschappy leid ons, zoo 't my
 voorkomt, als van zelve by de hand, ter be-
 antwoording van deeze vraag, en schynt dus
 van gedachten te wezen, dat onze Inlandsche
 Paarden tot eene meerdere volkomenheid te
 brengen zyn,

Vooreerst, door onze paarden te vermengen
 met vreemde rasfen;

Ten

Ten tweede, door eene meerdere oplettendheid omtrent het aanfokken der paarden aantewenden; en

Ten derde, door eene meêr naauwkeurige opvoeding aan de veulens en jonge paarden te geeven.

Wanneer deeze drie noodzaakelyke vereischen, by het aanfokken van paarden in ons Vaderland, behoorlyk betracht wierden, zouden wy in staat zyn, om het heerlykst en edelst ras van paarden te bekomen, terwyl veele landstreeken in onze Republiek, tot de voortteeling van die voortreffelyke dieren, zeer geschikt zyn.

EERSTE AFDEELING.

Over de nuttigheid, om ons ras van Paarden met vreemde rasfen te vermengen, ten einde het zelve tot eene meerdere volkomenheid te brengen.

Gemeenlyk houden de Hengften-meesters, hier te Lande, springhengften, welke, in onze Provinciën, angefokt zyn; enkeld treft men Deensche, Holsteinsche, Oldenburgsche, Duitsche, of Vlaminger hengften aan, en zeer zelden worden hier spring-hengften gevonden uit warmere Landen, gelyk Arabiën, Turkyen, Barbaryen, of Spanjen. In de Ordonnantiën op het houden van hengften, vind ik ook

ook geen gewag gemaakt, dat de hengstenmeesters zig van vreemde hengsten zullen voorzien; maar, daarentegen, word in dezelve ook niet uitdruklyk verboden, dat dezelve tot de voortteeling niet zouden mogen gebruikt worden.

Over het algemeen, heeft eene raskruisfing, dat is, wanneer men hengsten van een vreemd ras gebruikt, ter verbetering van het inlandsch, by ons weinig plaats; veeléér, als men eene schoone merrie heeft van een gezogt hair, en daarby een' fraaijen hengst van het zelfde ras, tracht men in dat ras te blyven, en dit is oorzaak, dat, onder de Friesfche en Hollandfche paarden, zulke uitmuntende spannen van vier en zes, zoo bruine, appelgrauwe, als zwarte koets-paarden gevonden worden: echter, om ons Inlandfch ras, dat toch, in alle de Provinciën, niet het zelfde is, te verëdelen, en de goede eigenschappen en deugden van vreemde paarden daarop overtebrengen, behoorde men ook vreemde rasfen tot dekking te gebruiken.

Onder die geenen, welke over het nut der vermenging met vreemde rasfen gefchreeven hebben, kan men den grooten Natuurkundigen DE BUFFON, in de eerste plaats, opnoemen, en, ter bevestiging van dat gevoelen, getuigt ook de Heer *Ayrer*, Academie-Stalmeester te Göttingen, de volgende byzonderheden, in groote floeteryen, gezien en onder-

VON-

vonden te hebben, naamelyk, „ dat paarden,
 „ die van een' en dezelfde hengst en merrie
 „ voortgebragt, en zelve edel en fraai waren,
 „ byeen gevoegd zyn, en daaruit een ras ont-
 „ staan is, dat wel niet onedeler, maar klein-
 „ ner en fyner van gebeente, was. Indien
 „ men nu weder deeze met elkander liet voort-
 „ teelen, dan wierd dat derde ras nog kleiner
 „ en tederer van gebeente, omtrent als de
 „ paarden uit Oeland, en het noorder gedeelte
 „ van Schotland, maar, voor het overige,
 „ behield het alle goede eigenschappen en
 „ schoonheden van die paarden, van welken
 „ het afkomstig was, zonder iets onedeler te
 „ worden, doch alleenlyk al te sierlyk, voor
 „ nuttig en voordeelig gebruik.” —

By de meeste dieren heeft, over het alge-
 meen, plaats, dat zy, te naa' in 't geslacht tee-
 lende, vertederen en verkleinen.

Insgelyks zyn de wilde paarden, meeren-
 deels, kleiner van stuk, dan die paarden, wel-
 ke, in de stoeteryen, aangefokt worden: zie
Hartman, Pferde- und Maulthierenzucht;
Franc; von Rohr, enz. —

De Hongaarsche paarden zyn en blyven
 klein van statuur, zoo lang zy in hun Land,
 en het zelfde ras teelen, doch, worden zy met
 andere rasen vermengd, en elders vervoerd,
 verbeteren, vergrooten, en verëdelen zy.

De Turksche en Spaansche paarden behou-
 den wel, in hun geboorteland, hunne edelheid
 en

en fraaite, maar, wanneer zy met andere rasfen vermengd worden, dan verbeteren zy geheel en al, en men weet, zegt *von Rohr*, dat de paarden, die van Spaansche en Turksche merriën en hengsten afkomstig zyn, in Duitschland tienmaal beter worden; dan dat zy in hunne eigen luchtstreek blyven. Ook hebben de Vorsten en groote Heeren, in dat Land, hunne eigen stoeteryen, en gebruiken veelyds Spaansche, Barbarysche, Napelsche, en Deensche springhengsten, waardoor zy hun zwaar en grof ras verbeterd hebben. In Frankryk, den Elzas, en Lotharingen, heeft men groote paarden-fokkeryen, die veele voordeelen aanbrengen. In 't jaar 1717, wierd, door Hertog Leopold, aan de Saar eene stoetery aangelegd, welker inkomsten jaarlyks 50000 livres bedroegen, en die, in 1751, met de gemeene casse der stoeteryen in Frankryk zyn ingelyfd geworden. Te Metz en Verdun, brengt zomtyds de handel in paarden alleen 100,000 kroonen jaarlyks op: zie *Chomel*, pag. 1517. Ook bedienen zig de Paardenfokkers, in die plaatsen, van allerlei soort van vreemde hengsten.

De Engelsche wedloopers worden meestal uit Engelsch en Arabisch ras voortgeteeld; wanneer, door het vereenigen van den grooten en wyden stap der Engelsche paarden met de lughtigheid en het vuur der Arabischen, de vlugheid van den gang der eersten nog grooter word. Men houd, in Engeland, het Arabisch ras

ras voor het edelst, en deeze paarden worden daar zeer duur gekogt, om het inlandsch ras te verbeteren; zie *Michaëlis*, Oosterfche Stoe-teryen, bladz. 99. „Men heeft my in En-„geland, verzekerd,” zegt de Schryver van de *Essai sur les Haras*, „dat 'er Heeren ge-„weest zyn, die tot 500 Guineas voor Arabi-„sche hengften betaald hebben.” —

Uit al het aangehaalde blykt genoeg, dat men, in andere Landen, zig heeft toegelegd, om zyn ras paarden met andere rasfen te vermengen, ten einde hetzelfde daarmede te verbeteren, en dat men, ter bereiking van dat oogmerk, noch moeite noch geld ontzien heeft; dewyl nu die landen gelukkiglyk daarin geslaagd zyn, zoo behoorden wy dit voorbeeld verstandig naatevolgen.

Tot het aankokken, derhalven, van fyne rypaarden diende men te zorgen, dat 'er, in onze floeteryen, vreemde hengften van die soort aanwezig waren, en, ter verkryging van goede koets- en werkpaarden, als mede voor de ruitery, zouden Oldenburger, Holsteiner, en dergelyke soorten van hengften ons ras, op veele plaatfen, verbeteren kunnen.

Misfchien zegt men, zoodanige fraaije Arabifche, Turksche, Spaanfche en andere edele hengften zyn zeer duur, en ook zeer moeilik om te bekomen, terwyl zoo min de Paardenfokkers als de Landlieden, tot het doen van die kosten, ligtelyk zullen overgaan: — ik

bekenne, dat, hoewel men my verzekerd heeft, dat, elders in ons Land, foortgelyke hengften zyn gebruikt, het niet te verwachten is, dat dit algemeen genoeg kan worden naagevolgd, te minder, daar, in 't Stigt van Utrecht, de aanmoediging van eene premie van 150 Guldens voor die den besten hengst leverde, van honderd voor den volgenden, en zeventig Guldens voor den derden, geen genoegzaame uitwerking heeft gehad, offchoon nog gelyke premiën zouden geschonken worden voor het fraaifte en beste paard, dat men moest bewyzen gefokt te zyn van eene merrie, door een' der keurhengften besprongen, zie Art. VI en VIII in de Ordonnantie; hoe veel te minder zouden zy, zonder grootere aanmoediging, tot het doen van zwaare kosten kunnen besluiten.

Edoch, myns bedunkens, zyn 'er twee wegen, om het oogmerk te bereiken, dat wy een groot getal paarden anfokken, en tevens ons ras zoodanig verbeteren, dat wy, aan alle kanten, een' voordeeligen en uitgebreiden koophandel daarmede zouden kunnen dryven.

De eerste weg is deeze, naamelyk, dat de Staaten der Provinciën, voor eigen rekening, goede en welingerichte Stoeteryen van fraaye ry-, koets-, chaise- en militaire paarden, op daartoe geschikte plaatsfen, oprichtten, waar men niet alleen voor de fokkery en aankweeking van een goed ras zorgde, maar ook tevens,

om-

omtrent de opvoeding en bekwaammaaking van jonge paarden, de vereischte oplettendheid gebruikte.

Of, ten tweede, dewyl veele Ingezetenen van ons Vaderland groote rykdommen bezitten, en zelfs liefhebbers van fraaije paarden zyn, welken zy houden zoo tot vermaak, gemak, als nuttige diensten, wanneer dezelve, maatschappyelyk, onder het opzicht van zeer ervaren Paardenfokkers, enkele stoeteryen in de byzondere Provinciën, oprichtten, en daar eenige duizenden guldens aan besteedden, zou men door dien weg, insgelyks, spoedig een ras van goede en fraaije paarden kunnen bekomen, en groot interest van zyn geld trekken, zoo ook altoos in staat zyn, om zyn aandeel in zulk eene stoetery, of voor de hoofdsom of met winst te verkoopen, en dus geen gevaar loopen, van zyne bezittingen, in vreemde negotiatiën, met de renten geheel en al te verliezen.

Misfchien zou, onder het bestier van de Maatschappy van den Landbouw, te Amsterdam, zoodanig eene stoetery bloeijen en ten toppunt steigeren; en ik vertrouw, dat ook, door den Staat, aan eene dergelyke stoetery byzondere voorrechten zouden vergund worden, dewyl ons Land jaarlyks zeer veele paarden noodig heeft, die wy anders, tot een' duuren prys, by anderen te koopen zouden genoodzaakt zyn. *Garsault* verhaalt, dat,

door het verwaarloozen van de paarden-fokkeryen en van den raad van den Minister *Colbert*, men, in Frankryk, gedurende de twee oorlogen van 1688 en 1700, voor meêr dan 100 millioenen livres heeft moeten aankopen.

Dat zoodanige stoeteryen ruime voordeelen aanbrengeu, wanneer men 'er schoone paarden aanwint, is buiten kyf. *v. Rohr* zegt, „wie „geld, plaats, en gelegenheid heeft, tot „het aanleggen van stoeteryen, kan gewis „verzekerd zyn, dat hy uit dezelve veel winst „kan trekken,” bladz. 180: en het ontbreekt, in ons Land, aan geen van die drie middelen.

Ik ontken niet, dat voorheen, in Zuid-Holland, in Rhyuuland, te Voorfchoten, Valkenburg, Katwyk, Rhynsburg, Noortwyk, enz. veele vette weiden gevonden wierden, waar men hoornvee en paarden aanfokte, die men nu tot koorn- en teellanden heeft ingestoken; ook dat men, om de steen- en pannenbakkeryen, veele kleilanden vergraven heeft; als mede, dat, zedert 30 jaaren, de aardappelen-teelt veel landen wegneemt, en, zoo men my verzekerd heeft, is in Friesland, door de vermenigvuldiging van dit gewas, het aanfokken van paarden verminderd; doch zulks neemt niet weg, dat men nog land genoeg zou aantreffen, in verschillende Provinciën, om geregelde stoeteryen aanteleggen, indien de Heeren Staaten of byzondere

Maat-

Maatschappyyen konden goedvinden deeze gewigtige inrichtingen in het werk te stellen en te begunstigen.

Daarenboven kunnen onze landbewooners, die veel weiden en voeder hebben, grooten koophandel in paarden doen, en zelfs die aankokken, zonder eene juistgezegde stoetery te hebben: zie het III Deel van den *Burgerboer en Land-edelman*, bladz. 16. Ook leeren ons niet alleen *Friesland* en *Groningerland*, dat 'er aanmerkelyke voordeelen, door den handel in paarden, te bekomen zyn, maar men kan dat stuk verder betoogd zien, door *Hoffmann*, *Beckmann*, *Wiegand*, den Schryver van de *Esfai sur les Haras*, en meêr anderen.

Men denke niet, dat het beneden de waardigheid van eenen Staat of van byzondere Maatschappyyen zoude zyn, deeze stoeteryen opterichten of te verbeteren, verre daar van daan — en het is bekend, dat, in veele Landen, de meeste Vorsten hunne voortreffelyke paardenfokkeryen hebben. Zyne D. H. de Heer Prins van Orange heeft eertyds, op Ameland, eene goede stoetery gehad, en, in deszelfs Staaten, worden thans nog voor zyne Hoogheid paarden aangekweekt, zoo als ook jaarlyks, in de stoeteryen van 't Nasäufche, fraaye paarden worden opgebracht, terwyl het aldaar een wet en gebruik is, dat men, voor een' bepaalden prys, de beste veulens en jonge

paarden van den Landman, voor die floeteryen, inkoopst.

Buiten het bevorderen van deze geregelde floeteryen, zou de Regeering ook eene aanzienlyke premie kunnen belooven aan een' Paardenfokker, die, voor zyne eigen rekening, een' of meêr fraaye Arabifche, Barbaryfche, Spaanfche hengften, of, by gebrek van dien, een' besten Engelschen hengst, uit een Arabifch ras oorfprongelyk, hield, om 'er fchoone ry-paarden uittrekken. Zulk eene premie zoude aanmoediging kunnen geeven, en daarenboven, voor den fokker, goede en edele rypaarden, die hy, voor eene groote fomme gelds, kon verkoopen, vermits, in ons Land, aanzienlyke lieden genoeg zyn, die voor een fraai paard zeer veel durven en willen geeven. Volgens *De Buffon*, zou misfchien eene fraaije merrie uit een warm Land, door een' gemeenen hengst befprongen, betere paarden geeven, waarmede men de proef zoude kunnen neemen, zie het IV D. bladz. 100; en op bladz. 105, zegt dezelfde Schryver: „men zal altoos „winnen, met den merriën vreemde hengften te „geeven, en men zal, in tegendeel, veel verliezen, met paarden van hetzelfde ras, in eene „floetery, te laten voortteelen, want zy ont- „aarten onfeilbaar in zeer korten tyd.” —

Dewyl het nu onbetwiftbaar is, dat wy, door vermenging met vreemde raffen, ons in-
landsch

landsch ras veelal zouden kunnen verbeteren, als wy, in navolging van andere Landen, daaromtrent even werkzaam waren, naar het byzonder oogmerk, dat wy ons, in het aanfokken van de eene of andere soort van paarden, voorstelden, en, wanneer men van ons eigen ras de beste hengsten en merriën, tot de voortteeling, gebruikte, zou men, met veel grond, kunnen verwachten, goede en keurlyke paarden aantefokken.

TWEEDE AFDEELING.

Over de noodzaakelykheid, ter verbetering van ons ras van Paarden, dat men meer oplettend zy omtrent derzelyer voortteeling.

Dat wy in staat zyn, om van ons eigen of Nationaal ras, goede en zeer voortreffelyke paarden aantefokken, is eene bekende zaak, en zulks blykt uit onze schoone Friessche, sterke Groninger, stevige Geldersche en andere Inlandsche paarden; om niet te spreken van den roem, dien alle Schryvers aan ons ras van paarden geeven.

Ook is het eene beweezen waarheid, dat goede paarden, uit eene en dezelfde luchtstreek; het ras niet verminderen, maar slechts hetzelfde niet edeler en volkomener maaken.

De Arabieren zyn zeer zorgvuldig, om uit hun eigen ras te teelen, en, wanneer zy uit dat ras geen hengften hebben, leenen zy die, waarvan getuigfchriften gemaakt worden, om dus geflacht en naam te bewaaren: misfchien hangt de fynte van de Arabifche paarden daarvan af, of mogelyk wel van hunne kiesheid in het uitzoeken van hunne hengften en merriën, of word geholpen door eene naauwkeurige oppaffing en een fyn voeder, in eene aangename luchtftreek; of, eindelijk, word hun voortreffelyk ras bewaard, door eene zamenkomst van alle deeze oorzaken.

Genoeg voor ons, dat wy overtuigd zyn, dat, uit paarden van eene en dezelfde luchtftreek, fchoone paarden kunnen geteeld worden: doch, als men onverschillig is omtrent de keuze van de hengften en merriën, waarmede men aanfokt, kunnen wy nimmer ons goed ras behouden, en veel minder hetzelfde verbeteren; want, wanneer men met gemeene en flegte paarden voortteelt, is eigentlyk het geval daar, waarin het ras vervalt en minder word.

Het is bekend en zeker, dat natuurlyke, erfelyke, en verkreegen gebreken van de ouders dikwyls op de kinderen overgaan; men heeft de fchriften en de dagelykfche ondervinding der Geneeskundigen flechts raadtepleegen, om van die droevige waarheid over-

overtuigd te worden. Dit zelfde heeft ook plaats by de dieren, en de natuurlyke, erfelyke, en verkreegen gebreken worden by hen zoowel, als by de menschen, voortgeplant.

Dus zyn wanstaltige, mismaakte, luye, koppige, bedorven, afgewerkte paarden, of die, welke eenig voornaam gebrek hebben, de voorwerpen niet, om ons ras te verbeteren, maar men behoort zig zeer zorgvuldig te wachten voor hengsten of merriën, die van zoodanige gesteldheid zyn. Hoe dwaaslyk handelen dus zommige Landlieden, die hunne afgewerkte en gebrekkige merriën laten bespringen van hengsten, die niets beter zyn, gelyk ik eens een' springhengst, op een zeker Dorp, heb aangetroffen, die van kop tot pooten met gebreken was!

En welk een veulen of paard bekomt de Landman van zulk een onvolmaakt ras? — een dier, dat weinig of niets waard, en binnen kort voor alle nuttige gebruiken onbekwaam is. Bedenk het eens wel, Landlieden! een goed, best, en schoon paard kost niet meêr aan onderhoud, dan een slegt paard, ja zelfs een slegt paard kost nog meêr, want dan heeft het dit, en dan weêr een ander gebrek, waarover men, niet zonder geld daar voor uittegeeven, den Paardenmeester moet raadpleegen, om die, als

het doenlyk is, te laten herstellen, en dus handelt men tegen zyn eigenbelang, wanneer men goede of flegte merriën van gebrekkige hengften laat dekken, want men verkrygt altoos een flegt paard, dat op den duur kostbaar word, zonder eenigen wezentlyken dienst 'er van te kunnen trekken. —

Schadelyk en verderfelyk is het, derhalven, voor ons ras van paarden, als men, in de Provinciën, op de Dorpen of Heerlykheden toelaat, dat 'er gebrekkige springhengften tot het dekken van merriën gebruikt worden. Prys- en roemenswaardig zyn, daarentegen, die Provinciën, Steden, en Dorpen, die, door geschikte en goede Ordonnantiën en Reglementen, zorge draagen, voor de aankweeking van goede rasfen en paarden; en aan de Reglementen en het betrachten van dezelve zyn wy ons heerlyk, schoon, en fraai ras van Groninger en Friesche paarden thans nog verschuldigd. Wil men, derhalven, ons goed ras bewaaren, en, daar het noodig is, verbeteren, behoorde men, naar myn inzien, in alle onze Provinciën, Steden, Heerlykheden, Dorpen, en ook in de Landen van de Generaliteit, op die zelfde wyze, door goede en wel achtervolgd wordende Ordonnantiën, te zorgen voor het aanfokken van schoone, welgemaakte paarden. Word zulks niet gedaan, dan kunnen wy nimmer hoop heb-

hebben, dat, over het algemeen, ons ras van paarden zal verbeterd worden, maar veeléer verflimmeren, en zelfs zal dit, door den tyd, gebrek aan nuttige en goede paarden te weeg brengen, waarover, zoo als wy boven zagen, de Heeren Staaten van Utrecht, reeds geklaagd hebben.

Bilyk zal men zeggen: gemelde Heeren Staaten hebben, in 1776 en 1777, eene voordeelige Ordonnantie uitgegeeven, doch die is, niettemin, in 1785, wederom ingetrokken, om dat men voorgaf, dat de fokkery der paarden 'er door belet wierd. Dan, dit was eens waar, zoo kan ik met recht vragen: teelt men nu, in 't Stigt van Utrecht, zonder aan die Ordonnantie gebonden zyn, meerder en beter paarden? — geenzins, maar veel eér het tegendeel, gelyk dit, door de ondervinding, bevestigd word. Het oogmerk van die lofwaardige Ordonnantie is, myns bedunkens, voor het algemeen zoo wel als voor de Paardenfokkers en Landlieden voordeelig en nuttig. Hoe menigmaalen ik ook die Ordonnantie en derzelve Ampliatie doorleezen heb, vinde ik 'er niets in, dan het geen tot verbetering van het ras paarden behulpzaam is; ja zelfs overtreft zy in kiesheid die van Friesland, vermits in de eerstgemelde, volgens Art. IX, de Landlieden vermaand worden, „om ook, tot de „voortteeling, goede en welgemaakte mer-
„ri-

riën te neemen, als mede om de jonge paarden niet te vroeg tot zwaar werk te gebruiken, waardoor dezelve ligtelyk bedorven worden." Het springloon van vier gulden komt my ook niet te hoog voor, dewyl men niet meêr dan twee guld. betaalt, wanneer de merrie geen veulen draagt: in Friesland geeft men voor den sprong maar één' Ducaton, zonder eenige verdere waarde, doch dit verschil van 17 ft. zie ik daarenboven voor een klein bezwaar aan, te meêr, wyl men, in Holland, den sprong niet minder kan hebben dan voor één' Ducat, als eene merrie veulen draagt, hoewel men niets geeft, als zy gélt blyft. En wat betreft de zwaarigheid, die zommigen voor-geeven, als of men, in Art. III, te weinig gezorgd had voor een behoorlyk verschoot van hengsten, kan daarin genoeg voorzien worden, als de Landlieden slechts met goede merriën willen aanfokken.

Maar, welke kunnen dan de redenen zyn, waarom men, in Utrecht, aan het oogmerk van die schoone Ordonnantie niet heeft willen beantwoorden? — geene andere, dan eigenzinnigheid, onverstand, en te weinig oplettendheid omtrent zyn eigen belang: want het is eene uitgemaakte waarheid, dat, als men slegte paarden aanfokt, men nimmer zyn voordeel daarby vinden kan; en het is de grootste onredelykheid, als Burgers, In- of Opge-

zetenen zig aankanten tegen wetten, welke tot voordeel van hun en van het algemeen, door de Overheid gegeven zyn, die, op eene vaderlyke wyze, voor het welzyn van haare kinderen zorge draagt, en, door haare magt en gezag niet meêr doet, dan elk verplicht was voor zig zelve te doen: nu zie ik niet, waarom de Paardenfokkers aan die billyke Ordonnantie zig niet zouden onderwerpen, ten zy zy begeerden hunne eigen schade te bewerken, het geen de Heeren Staaten billyk zoeken voortekomen.

Het is zeker, dat een Landman de vryheid heeft, of zelve zyne paarden aantefokken, of die van anderen te koopen, maar wat is voor hem voordeeliger? — immers kan hy, onder zyn overig vee, nog wel een veulen, met weinig kosten, optrekken, want, in het eerste jaar, kost het niet veel van onderhoud, zoo op stal als in de weide; voeg hierby, dat, dewyl de Regeering zorg wil draagen, dat 'er goede springhengsten by de hand zyn, dus de Landman, als hy eene goede merrie geeft, verzekerd kan zyn, van een goed en sterk jong paard te bekomen, zo het niet door eene flegte opvoeding, bedorven, of te vroeg gekraakt word. Ook kan een Landman of Bouwman, die vier paarden houdt, jaarlyks gemaklyk één paard misfen, om het te laten dekken; men kan nog dienst ge-
noeg

noeg hebben van de merrie, gedurende de dragt, en, in de laatste maanden, is 'er weinig werk voor haar te doen; dus, als zy geveuld heeft, en eenigzins hersteld is, kan zy werken, en het veulen loopt nevens haar: derhalven, is het niet onvoordeelig, dat een Landman zyne eigen paarden aanfokt, en daardoor weet, welk een dier hy heeft, dewyl, by het koopen, veel bedrog plaats vind; ook zyn de meeste Landlieden geen zeer goede kenners van paarden. Laaten wy nu verder ook de gedachten van anderen over dit onderwerp hooren. „Het zal voor den „Landman gevoeglyker zyn,” zegt *Wiegand*, bl. 94, „zig merriën te bezorgen; om tot „de voortteeling te gebruiken, en in 't toekomstende zyne paarden zelfs optetrekken.” — *v. Rohr* zegt, bl. 181: „zo 'er „gelegenheid by een' Landman is, doet hy „wel, als hy zyne eigen paarden aantecelt; „want dan zyn zy aan de lucht, aan het voër, en aan het water gewoon, en men „weet, wat men heeft.” — „Meerendeels „is het voordeelig,” zegt *Beckmann*, bl. 431, „merriën voor den akkerbouw te hebben, en die, om het ander jaar, van goede hengsten te laten dekken, om dus het „verlies van paarden. zonder aankoop, te „vervullen.” — Zie ook *Oeconom. Nachrichten*, 111. bl. 661., *Esfai sur les Haras*, bl. 12, 13, &c.

Uit

Uit dit alles blykt genoeg, dat het voor den Landman voordeelig en nuttig is, zyne eigen paarden aantefokken; en hoe gelukkig is het niet, dat nog by ons door verstandige Overheden gezorgd word, dat 'er, voor het aanteelen, goede hengsten moeten gehouden worden: ja, hoe dankbaar behoorden de Stigtſche Landlieden hunne Overheid te zyn, dewyl zy, boven haare zorgen ten nutte van de Paardenfokkers, nog premiën belooft aan die geenen onder dezelve, welke de beste driejarige paarden leveren.

Mischien zou het, tot aanmoediging der fokkery, dienſtig kunnen zyn, als men de hengsten, by de Landlieden, door de Hengſtenhouders liet rond brengen, en die gewoonte heeft plaats in de Baronie van Breda: zoo ook, in 't Overmaasſche, doorkruist de Hengſtenbaas met zyn' hengst het eiland rond, en bied zyn' dienſt aan; ja, voor eenige jaaren, was aldaar in gebruik, zondags 's morgens, na het eindigen van den dienſt, de Hengſtenhouders met hunne opgefierde hengsten by de kerken te plaatzen, welke keurhengsten dan door de Boeren bekeeken wierden, en waarvan zy dien beſpraken, die hun het beſt aanſtond, zie *le Francq van Berckhey*, Nat. Hiſt. v. Holl. IV D. bl. 53; deeze manier van doen is niet aftekeuren, maar aantepryzen en naatevolgen, waar zulks kan ingevoerd worden. In het Graaffchap Zutphen,

phen, leest men nog, in de kerken, deēze Publicatie af, om de hengsten te keuren:—
 „De Heeren Gecommitteerden van H. E.
 „M. de Heeren Staaten des Graaffschaps
 „Zutphen, laaten hiernede bekend maaken;
 „dat voorneemens zyn te vacceeren, om de
 „springhengsten te laaten keuren tegens....
 „aanstaande, van en onder het geheel Schol-
 „tenampt van Zutphen, met alle de onder-
 „hoorige Kerfpels, Dorpen, Boerschappen,
 „en Buurten; dus allen en een ieder, die
 „genegen zyn een' springhengst te houden,
 „zig met hunne springhengsten moeten laa-
 „ten vinden, op bovengemelden tyd, ten
 „huize van den Hospes aan de Kappe, by
 „het Dorp Warnsveld, des voormiddags
 „om 10 uren, wanneer de fraaiste en beste
 „hengsten voor keurhengsten zullen worden
 „aangenomen.” —

Zulke en dergelyke gebruiken zyn, myns bedunkens, aantepryzen, en, tot aanmoediging van het paardenfokken, zeer dienstig, en veel beter, dan dat men, op paardenmarkten, gelyk, in zommige steden en dorpen van Zuid-Holland, plaats heeft, met ongekeurde en gebrekkige hengsten zyne slegte en afgewerkte merriën laat dekken, terwyl men dan ook geenzins van den aart en natuur van een' hengst overtuigd kan zyn: waarom het ten uitersten noodig en nuttig is, dat, zoo wel in Noord-als Zuid-Holland,
 en,

en, met één woord, overal, goede Keuren en Ordonnantien gegeven worden, waarby voor de paardenfokkery behoorlyke zorg gedraagen word, en, dewyl dus niemand paarden kan aanteelen, dan met zoodanige hengsten en merriën, waaruit eene goede soort kan voortkomen, zoo zal en moet ons ras verbeteren; het geen verder ten gevolge kan hebben, dat die van Utrecht zig van zelve zullen onderwerpen aan eene billyke en welingerichte Ordonnantie.

Misfchien was het voordeelig voor de goede paardenfokkery, dat 'er, in zommige steden en dorpen, van de paardenmarkten meêr werk gemaakt wierd. *Pars*, in zyne beschryving der Katwyksche en Rhynsburger Oudheden, meld, dat eertyds, op de Valkenburger markt, drie duizend paarden verkogt wierden, en, op eene andere, drie duizend, een honderd en zes vertold zyn. — Heden vind men nergens zulke markten in onze Provincie: en ik zie geen reden, waarom men, in Amsterdam, Leiden, en andere steden en dorpen, geen paardenmarkten houd, zoo wel als in Noord-Holland, Delft, Woerden, Utrecht, enz.

De paardenmarkten brengen altoos voordeel op voor de In- en Opgezetenen, en my dunkt, dat men, tot aanmoediging voor die de meeste beste paarden ter markt bragt en verkogt, eene premie konde uitlooven, of wel dat, door het laten ryden naa de sweep, spoo-

ren, of een hoofdstel, de koopers en verkoopers zoo wel als de aanschouwers zouden gelokt worden.

Alle deeze inrichtingen kunnen, naar myn inzien, de paardenfokkery vermeerderen, en ons ras verbeteren; insgelyks kunnen daartoe nog de volgende voorzorgen met vrugt worden aangewend.

Eerstelyk, en inzonderheid, moet men zeer oplettend zyn in het uitkiezen en aanstellen van Keurmeesters; want het is niet genoeg, dat een onbedreeven koetfier zoodanig een ambt bedient, maar het moet iemand zyn, die niet alleen van der jeugd af gewoon is, met paarden omtegaan, maar ook oordeel en verstand bezit, en een kenner van paarden is, om, volgens natuurkundige regelen, te weten, wat 'er vereischt word, om goede paarden aantefokken; die tevens lust en genegenheid heeft, om te onderzoeken en te leezen, hoe veel moeite men zig, in andere Landen, geeft om een goed ras van paarden te verkrygen en te behouden. Ten tweede, moet de Keurmeester niet alleen een bekwaam man, maar ook een eerlyk man zyn, op dat, door omkoopingen, geen nadeelige gevolgen veroorzaakt worden; en ten dien einde moesten alle Keurmeesters verplicht zyn, naauwkeurig te boeken, behalven de kleur der hengsten en merriën, ook alle de voortreffelykheden, deugden, en goe-

de

de eigenschappen der paarden, die zy goed gekeurd hebben, insgelyks, wanneer zy hengsten en merriën afkeuren, zeer naauwkeurig aanteteken en alle de gebreken, waarom zy afgekeurd zyn, op dat de daartoe aangestelde Commisfarijfen 'er onderzoek naa kunnen doen : of, het geen mischien nog beter was, alle zoowel de gekeurde als afgekeurde paarden moesten, op bepaalde dagen, aan de Commisfarijfen vertoond worden. Ten derde, is het niet alleen goed, dat, volgens Art. XV van de Friesche Ordonnantie, de naam en woonplaats van de Landlieden opgetekend worden, als mede de tyd van de besprinking van hunne merriën, en derzelver kleur, maar men moest ook aantekening houden, van welken hengst het paard besprongen was, op dat, wanneer 'er een goed veulen of jong paard uit voortkwam, zulks den Landman aanmoedigde, om van denzelfden hengst de merrie weder te laten dekken.

Om nu verder onze inlandfche paarden, met onze eigen nationaal ras te verbeteren, zou, mogelyk, de raskruisfing, of de vermenging van paarden uit de eene Provincie met die uit eene andere, zeer nuttig zyn. Dus zoude men een' Frieschen hengst met eene Utrechtsche merrie kunnen vermengen; de Groninger hengsten met de Zuid- en Noord-Hollandsche merriën, enz., om dus

de zwakheden en gebreken, die in het eene ras plaats hebben, door de sterkte en goede hoedanigheden van het ander te verbeteren, zie *De Buffon*, IV D. p. 103, 106.

Vervolgens moet men altoos de beste hengsten en merriën uitkiezen; dit wist reeds *Virgilius*, zoo als hy zig, in het 3de Boek van zyne Landdichten (naar de vertaaling van v. Vondel) uitdrukt:

„ Om brave paerden aen te vocken, kies de bloem
 „ Der merrien: let vroegh op veulens, u ten roem,
 „ Die uwen stal met quick van hengsten ryck stof-
 „ feeren.” —

De Buffon zegt; „ het paard is van alle
 „ dieren dat, waaromtrent men de meeste
 „ waarneemingen heeft gedaan, en men heeft
 „ opgemerkt, dat het, in de voortteeling,
 „ bykans alle zyne goede en kwaade hoeda-
 „ nigheden mededeelt. Een paard, uit den
 „ aard netelig, schrikachtig, stug, enz. brengt
 „ veulens van dezelfde geaartheid voort, en,
 „ gelyk de gebreken van maakfel en van
 „ kwaade vogten zig nog zekerer voortplan-
 „ ten, dan de hoedanigheden van inborst,
 „ moet men zeer zorgvuldig zyn, om alle
 „ mismaakte, snotterige, dampige, of maan-
 „ zieke paarden uit de stoetery te weeren.”

Ook moeten wy inzonderheid, ter berei-
 king van eene verbetering, zeer veel moeite
 doen,

doen, om, dewyl de springhengst het model zal geeven aan het ras, dat hy zal voortteelen, den fraaiften hengst hiertoe uittekiezen; die verder van eene goede in- en uitwendige gefteeldheid, en, wanneer hy tot de merrie nadert, lugtig en van eene levendige werkzaamheid is. Hoe nader een springhengst aan de volkomen fchoonheid komt, hoe beter. Ik zou, uit eigen bevinding, en op het gezag van anderen, de hoedanigheden van zulk een' hengst wel kunnen affchetsen, maar, vermits de vereifchten, die in een' hengst behooren te wezen, om een best ras voorttebrengen, by veele Schryvers gevonden worden, zoude men zulks hier als eene overtolligheid kunnen befchouwen, te meêr, wyl, in de Keuren en Ordonnantien, meestal van de vereifchten der springhengften eene bepaaling gegeeven word: men kan verder over dit onderwerp naazien *De Buffon, Oefchehwitz, Lieb, Zind, v. Rhor, Beckmann, Newcastle, La Fofse*, en meêr anderen.

Echter moet ik aanmerken, dat hengften van drie jaaren, over het algemeen genomen, tot de voortteeling te jong zyn, en, indien men hengften uit eene warme luchtftreek neemen wil, moet men hen, vóór het zesde of zevende jaar, niet gebruiken, om te dekken.

Men moet ook vooraf eene keuze doen,

naar maate van de paarden, het zy werk-, koets- of rypaarden, die men wil aanfokken, want een grof werkpaard door een' zeer fynen hengst te laten bespringen, is onverstandig; eene zekere overeenkomst waarteneemen, is het beste.

Eene gelijkheid in de kleur van 't hair is daarbeneven te verkiezen, om dus eene gelyke voort voortbrengen: doch de bestgekleurde hebben zomtyds de slegtste eigenschappen: de vaale gryze, en witte paarden houd men voor de zwakste.

Een hengst moet wel gevoed zyn, en, in den springtyd, door goed voeder en maa-tige beweging in zyne kracht gehouden worden. Ook moet men hem, door te dikwyls te laten springen, niet verzwakken: de natuur is, in alle hengsten niet even sterk, en dus kunnen zy niet, zonder nadeel, eene gelyke menigte van sprongen doen: zie *De Buffon*, bl. 102.

Voorts word, ter verbetering van ons ras, en het aanfokken van goede paarden, noodzaakelyk vereischt, dat de Landman en Paardenfokker goede merriën, tot de voortteeling verkiezen, indien zy hun voordeel willen betrachten. Wy hebben, boven op bladz. 27, gezien, dat de Heeren Staaten van Utrecht dit middel, als van veel belang voor eene spoedige verbetering van het ras der paarden, aan de Landlieden ten sterksten hebben

ben aanbevolen. *Oebſchelwitz*, om niet van andere Schryvers te gewaagen, zegt bl. 182 ;

„ Dewyl hier te Lande , veele Liefhebbers
 „ gevonden worden , die geen geld ontzien ,
 „ om fraaije harddravers voor hunne rytui-
 „ gen te bekomen , zoo worden daardoor de
 „ Boeren en Paardenfokkers verlokt , hunne
 „ ſchoonſte en beſte merriën , die zy anders
 „ zouden houden tot moederpaarden , om 'er
 „ fraaije veulens van te trekken , overtegeeven ,
 „ en zig voor de fokkery te behelpen met
 „ flegtere en minder gezogte merriën , het
 „ geen my altoos heeft toegelcheenen , als
 „ veel verval te veroorzaaken in 't voortbren-
 „ gen van fraaije paarden ; want de meening
 „ van zommigen , dat , naamelyk , het maak-
 „ fel en poſtuur der merrie op het voortte-
 „ brengen veulen niet veel invloed hebben ,
 „ is aan te veel tegenſpraak onderworpen .”

Zie verder , op bl. 349 van den *Nederl. Stal-
 meester*.

Offſchoon het waar is , dat de hengſt , tot het beelden van het veulen , het meest toe-
 brengt , nogthans heeft het tegenovergeſtelde
 ook plaats , en ik heb meërmaalen veulens
 gezien , die in alles naar het moederpaard ge-
 leeken , zoo in geſtalte als innerlyke hoeda-
 nigheden.

By eene goede uit- en inwendige geſfeld-
 heid word , ten tweede , in eene veulen-mer-
 rie vereiſcht , dat zy van bekwaamen ouder-

dom is : te jong of te oud is beide onge-
schikt. Tusschen de drie, vier, en tien ja-
ren, en, by zommige, tot twaalf jaaren, kan
de voortteeling, met een goed gevolg, ge-
schieden : doch nimmer moet men jonge paar-
den laten dekken, voor en alêer zy geleerd
hebben te gehoorzaamen, en mak gemaakt
zyn.

Ten derde, moet de merrie haar veulen
goed en genoeg zog kunnen geeven : ook ge-
maklyk verlosfen, en die eens een verkeerd-
liggend veulen gehad, of mocijelyk geworpen
hebben, of geen zog geeven, en buiten staat
zyn, om te zuigen, moeten afgekeurd en niet
weêr gedekt worden, om dat men gevaar
loopt, van merrie of veulen, ja beide te ver-
liezen.

Ten vierde, moeten de merriën wel tochtig of hengstig zyn, want anders handelt men tegen de regelen der Natuur. Men weet zulks uit haar grinneken, speulsheid, rondloopen, en inzonderheid uit het afloopen van eene witte flym uit de klink, welke flym rood word, als haare natuurdrift onvoldaan blyft. Zommige jonge merriën, die nooit gedekt zyn, gevoelen die drift, geduurende een' langen tyd, doch gemeenlyk duurt dezelve drie weeken, en, zo het dan een geschikte tyd van 't jaar is, doet men best van haar te laten dekken; want, als men dit verzuimt, raaken zy aan het kwynen, worden ziecklyk, en ver-
lie,

liezen haar' eetlust: Zie *Frank*, Staatsregelen der Gezondheid, bl. 95; *Haller*, T. VIII, L. 29, Sect. 1, §. 8; *Hartmann*, Pferde- und Mauthierenzucht, § 175. Derhalven, handelt een Landman kwaalyk, wanneer hy dien tyd laat voorbygaan, dewyl dezelve het best geschikt is, om goede en beste veulens aantefokken.

Zommigen voëren den merriën hennipzaad, om de drift aantezetten, en brengen haar eenige keeren voor den hengst, om haar eindelijk van den bedoelden en uitgekoozen hengst te laten dekken; ook worden, tot dat oogmerk, nog andere middelen gebruikt: doch het is beter, dat men de werking der natuur by de merriën afwacht, wyl zy dan ook het best geschikt zyn tot de ontfanging, en tot de bewaaring der vrugt, wanneer zy daarby ruim van buik en verder van eene goede gestalte zyn.

Den springtyd houdt men gemeenlyk, van April tot Juny of het begin van July. Er zyn veele Landlieden, die te vroeg haare merriën laten dekken, en het is zelfs beter de Maymaand daartoe te kiezen, dan April: want het is bekend, dat wy alhier, in het voorjaar, veel noordewinden hebben, verzeld met koude, die het jonge gras belet te groeijen. Ook is het dan te koud voor de veulens, om nacht en dag in de lucht te blyven.

Rekt men den tyd, hier te Land, te lang uit, dan komen de veulens, vermits een paard byna twaalf maanden draagt, in eene al te sterke hitte, en worden door de vliegen en andere insecten te veel geplaagd, en dewyl zy die met hunne staarten, die nog kort zyn, niet kunnen afweeren, worden zy aanstonds ongeduldig; voeg hierby, dat de dagen korten, en het aangenaamste gras voorby is, ook kunnen de veulens dan niet lang genoeg in de weide loopen. In andere tyden van 't jaar is het best de teeldrift der merriën, door arbeid en min krachtig voeder te bedwingen, om dat de veulens, die in zulke tyden geboren worden, niet gemaklyk kunnen opgevoed worden, terwyl ook de merrie geen voedsel genoeg kan vinden, om goede melk aan het veulen te geeven.

Wanneer nu de Landman of Paardenfokker voorneemens was, om eene merrie te laaten dekken, moest hy zig, myns bedunkens, vervoegen met zyne merrie by den Keurmeester, om die aantegeeven, welke Keurmeester, na eene naauwkeurige visitatie, te gelyk met den naam van den Fokker, de hoedanigheden van de merrie op moest schryven; en, om dat veele Landlieden zelve geen genoegzaame kundigheid hebben, in het goed uitkiezen van een' hengst, moest de Keurmeester zorgen, dat aan de landhoeve van den Fokker een der geschiktste-hengsten voor zyne

ne merrie gebragt wierde; ja zelfs, moest de Keurmeester verplicht zyn, als een eerlyk man, daarmede te handelen, en geene kwaade koppeling te maaken. Deeze voorzorg van uitkiezing is zeer nuttig: *De Buffon* zegt;

„ Het eerste veulen van eene merrie is nooit
 „ zoo gestoffeerd, als die, welken zy in 't ver-
 „ volg voortbrengt; dus moet men bedagt
 „ zyn, om haar, voor de eerste keer, een'
 „ zwaaren hengst te geeven, om het gebrek
 „ van groeiing, door de grootte van de gestal-
 „ te zelve, te vergoeden; men moet ook
 „ wel acht geeven op het verschil of de we-
 „ derkeerigheid der figuren van den hengst
 „ en de merrie, om de gebreken van het eene
 „ paard, door de volmaaktheden van het an-
 „ der te verhelpen, en vooräl, om nooit
 „ kwaalyk geëvenredigde koppelingen te maa-
 „ ken, gelyk als van een' kleinen hengst met
 „ eene groote merrie, en van een' grooten
 „ hengst met eene kleine merrie, om dat het
 „ voortbrengsel dier koppeling klein of kwaal-
 „ lyk geëvenredigd zoude zyn: om de schoo-
 „ ne Natuur te naderen, moet men trapsge-
 „ wyze en by schaduwingen voortgaan; men
 „ moet, by voorbeeld, aan eene al te dikke
 „ merrie een' gevulden maar fynen hengst
 „ geeven; aan eene merrie, die zig van voo-
 „ ren kwaalyk voordoet, een' hengst, die een'
 „ fraaijen kop en hals heeft, enz.;" zie IV
 D. bl. 102 en 103. Dewyl het nu van de
 min-

minste Landlieden en slechts van weinige Paardenfokkers te verwachten is, dat zy eene juiste koppeling zouden doen, behoorden de Keurmeesters daarin grondig ervaren te zyn, om dus, tot het verbeteren van ons ras, meêtewerken.

Eêr men den hengst de merrie laat dekken, moet men hem waschen, omleiden, en voorâl roskammen; want, door die prikkeling, word zyne drift vermeerderd.

De paarden eene vrye dekking te laten doen, is wel, in groote stoeteryen, in gebruik, schoon het beter is, de dekking uit de hand te laten verrichten. Ten dien einde ontnemt men hun de hoefyzers, om alle schade voortekomen; men laat de merrie vasthouden op eene afhellende plaats; twee geleiders houden, elk aan eene lyn, den hengst by het kaptoom vast; de Hengstenmeester neemt den staart van de merrie weg, op dat de hengst zig niet kwetze, en helpt verder de roede naa binnen. Ondertusfchen geeft de Hengstenmeester acht, of de hengst het werk der koppeling volbrengt; men kan dat aan zyne oogen zien, inzonderheid aan de draaijende beweging van den stomp van zyn staart, waarmee de uitwerping van het zaadvogt altoos verzeld is; ook krygt dan de hengst over de lendenen eene trillende beweging. De hengst zyn werk verricht hebbende, leid men hem weg en naa den stal,
waar

waar hy verder, door zuivering en goed voer verkwikt word, en een dag en nacht uitrust, want het is niet goed, dat de hengsten alle dagen springen, om dat ze dus te schielyk hunne kracht verliezen en verouderen.

Na de dekking, is het, op veele plaatsfen, in gebruik, dat men de merrie van achteren met koud water begiet; men geeft daarvoor redenen op, doch, of het inderdaad nuttig is, wil ik liever niet beslifen. Zommigen ryden de merrie sterk af, en dit, dunkt my, is niet goed; eene sterke beweeging, in tegendeel, is bekend, voor eene jonge bevrugting schadelyk te wezen, doch eene maatige beweeging is niet nadeelig.

Op stal gebragt zynde, geeft men de merrie een voer, en dan drinken. Na negen, tien, of veertien dagen, brengt men haar weer voor den hengst: is zy 'er afkeerig van, laat men haar niet bespringen, doch anders, laat men den hengst nog eenen sprong doen, en wacht dan van den tyd af, of zy bevrugt is, ja dan neen.

Gewisfe en zeer zekere tekenen, dat eene merrie met veulen is, heeft men, in den beginne, niet: het gieten van water in de ooren, om zulks te ontdekken, is fabelachtig en nadeelig. Als zy verder gevorderd is, zyn haare oogen zoo glansryk niet; de mammen groeijen, en geeven zomtyds vogt; de buik zwelt, en eindelyk voelt men de beweeging
van

van het veulen : waarna men haar afzondert, goed voert, en niet al te veel werk laat verrichten. In het Baden-Durlachsche, en op andere plaatsen, in Duitschland, zyn wetten, dat een Landman zyne draagende merriën niet tot zwaar werk of hardloopen mag gebruiken, en het is aldaar ook aan niemand geoorloofd, den Landman daartoe te dwingen.

Het veulen ruim elf maanden gedragen zynde, een week min of meêr, legt de merrie het veulen af; en, op het einde der zwangerheid, moet men haar op stal houden, en, nacht en dag, iemand in stal laten blyven, om, wanneer de verlossing nadert, by de hand te zyn : in Friesland, laten de Boeren een' jongen of knecht, met een touw om den arm, daarby slaapen, om bereidvaardig te zyn, als het zig nederlegt, of eenige andere beweging maakt. Alhier is men daaromtrent zeer onverschillig, en menigmaal komt de Boer op, als het veulen reeds rondom de merrie loopt; ook gebeurt het wel, dat hy hetzelfde dood vind liggen, inzonderheid als de merrie staande geworpen heeft, waardoor het dikwyls op den grond nedervalt, zoo dat het sterft, of, door het trappen van de moeder, omkomt. Men kan dit alles voorkomen, door 'er iemand by te laten waken, of, zoo als men in Friesland doet, met een touw om den arm daarby te laten slaapen.

De paarden werpen, over het algemeen, nog al gemaklyk. Als de merrie liggen wil, is dit het best, anders moet 'er een bekwaam perfoon by zyn, om het veulen te vangen, of, wanneer het verkeerd, dwars, of schuins ligt, hetzelve te keeren (*). Veele Landlieden zyn bygeloovig genoeg, om zekere middelen te gebruiken, die zy waanen, dat den paarden dienstig zyn in 't werpen: dan, de ondervinding heeft my geleerd, dat, als het veulen met den kop op de voorpooten uitkomt, de merrie hetzelve dikwyls in eene schuif asperst, en dus doen dan die wonderdranken geen nut; en, ligt het veulen dwars of verkeerd, zoo kunnen zy het, met die dranken, niet regt doen liggen, maar wel, door eene bekwaame hand en verstandige konstbewerking; ja ik ben verzekerd, dat die dranken, in dat geval, schadelyk zyn.

Als het veulen geworpen is, dan gaat men veelyds al te schielyk voort, met het afhaalen van de ham, heling, of nageboorte. Ik geloof, dat, indien men de Natuur haar gang

(*) *De Verloskunde by de Merriën hoofdzakelyk dezelve zynde, als die, welke by de Koeijen geoefend word, kan men daaromtrent eene genoegzaame onderrichting bekomen, in het IX en X D. I St. der Verhandelingen, door de Maatschappy tot den Landbouw uitgegeeven.*

gang liet gaan, de ham wel van zelve volgen zoude. „De Vroedmeester *De Reus*; van Harlingen, zegt: „dat spoedig afhaalen „van het naspul in de paarden is eene slegte „te behandeling, een oud vooroordeel, en „heeft geen anderen grond, dan dat men „het van zyne voorouders zoo heeft gezien, „hoewel het menig een moederpaard be- „derft.” Men kan verder hierover naazien de *Geneeswyze over de Paarden* van VITET, door R. Fontein.

Na dat de ham van zelve loslaat of afgehaald is, word zy weggeworpen, hoe zeer 'er zommigen zyn, die aan de nuttigheid, van dezelve, op eene of andere wyze, te bewaaren, geloof slaan: en de merrie, nu ontlast zynde van het veulen en de nageboorte, heeft goed voedsel en rust noodig; men laat het veulen, hoe spoediger hoe beter, aan de moeder zuigen, en houd beide, geduurende eenige dagen, op stal; vervolgens brengt men ze naa de weide.

Eene merrie kan, zonder verlies van schoonheid en krachten, een en meer veulens draagen, werpen, en opvoeden; doch, als men te veel begeert, verkrygt men niet zelden het minste: hierom keure ik zeer af, dat men de merrie, op den negenden dag of iets laater na het verlossen, weder laat dekken; in den eersten opslag, schynt die koppeling en bevrugting voordeelich, maar,

als

als men overweegt, dat de merrie eenige krachten verlooren heeft in het werpen, dat zy dagelyks voedsel aan het veulen moet geeven, en dan nog een in het lyf moet voeden, worden daartoe meêr dan gewoone krachten vereischt. Enkelde paarden mogen zulks doen zonder schade of nadeel, maar, in 't algemeen, is die gewoonte of dat gebruik aftekeuren, om dat de merrie te veel gekraakt word, en de veulens gemeenlyk zwakker van gestel zyn, ook is het voordeeleriger voor den Fokker, een paard aantekweken, dat drie honderd guldens waard is, dan twee, die slechts honderd daalders het stuk gelden mogen. Hierom doet men beter, tot het volgend jaar te wachten, om dan de merrie te laten dekken, indien men begeert, het ras te verbeteren, en schoone, sterke, en goede paarden aantefokken.

DERDE AFDEELING.

Over het verbeteren van ons ras van Paarden, door eene meêr naauwkeurige opvoeding aan de veulens en jonge paarden te geeven.

De mensch heeft, door den Schepper der Natuur, het recht en de macht verkreegen, om over de dioren te heerschen, en het is, door

door onze verheven vermogens, dat wy in staat zyn, om hen te gebieden en te regeeren, ten einde 'er voor ons zelve, of voor het algemeen, nut en voordeel van te kunnen trekken.

Het moedig en vryheidminnend paard zou nimmer zulk een nuttig en gezellig dier voor ons geweest zyn, indien men niet, door behendigheid, list, vrees, en vriendelyke behandeling, het van zyne vryheid had weeten te berooven, en geleerd had, tot onzen dienst nuttig te zyn. Met het verlies van zyne vryheid, begint zyne opvoeding, en, door liefkoozery en ontzag word zy ten toppunt gebragt, zoo zelfs, dat men dit voortreflyk dier alles leeren kan, waarvoor het vatbaar is, en waarover wy ons zomtyds moeten verwonderen.

Hem, die verftand, oordeel, en bekwaamheid bezit, om de veulens en jonge paarden, naar hun' aart, natuur, en krachten wel te bestieren, erkenne ik een gefchikt voorwerp te zyn, om een paard optevoeden; maar hy, die zelve geen gezond verftand en oordeel bezit, en de goede eigenschappen van het dier niet weet ten nutte aantewenden, noch deszelfs kwaade hoedanigheden te beteugelen, is daartoe ten eenemaal onbekwaam, vermits men niet dan te veel verzuimt, een paard optevoeden tot dat geen, waarvoor het recht gefchikt is, gelyk alle paarden niet voor

een en het zelfde onderwijs vatbaar zyn: doch hy, die hieromtrent een verstandig overleg gebruikt, zal, van de meeste veulens en jonge paarden goede en dienstbaare paarden kunnen vormen. Niettemin zal het al toos moeijelyk, hoewel niet onmogelyk zyn, om zoodanige bekwaame voorwerpen, ter opvoeding van paarden, te bekomen.

Wanneer nu een Staat of eene Maatschappij eene stoetery had, moest men ook, ter bestiering van dezelve, kundige lieden verkiezen, die het dresseeren van paarden, naar hun' aart en natuur, grondig verstonden: Heeren en Paardenkoopers konden hunne jonge paarden aldaar besteeden, om die, voor een' maatigen en winstgeevenden loon, op te brengen, waarvoor zy het meest geschikt waren. Ook konden de Bestiiders van zulk een Genootschap jaarlyks, op de markten, eenige jonge ongedresseerde paarden aankopen, en, met ruime winsten, verder opbrengen en verkoopen; en, wanneer zoodanig eene inrichting eerlyk bestierd wierd, en de koopers en liefhebbers verzekerd waren, dat zy aldaar paarden konden bekomen, op het woord van eer, voor welk eenen dienst ook men dezelve begeerde, ben ik zeker, dat 'er mischijen meêr koopers zouden komen, dan 'er paarden aangefokt en opgevoed konden worden, inzonderheid, als men den prys bepaalde, naar de wezentlyke en innerlyke

waarde der paarden, en naar maate de kosten van aankoop, en opvoeding enz. beliepen. Door dergelyke inrichting, zou men niet alleen eene goede opvoeding aan de paarden kunnen geeven, maar ook een voornaam ryfchool voor Heeren, ten voordeele van het Genootfchap, kunnen houden: terwyl wy verder niet meêr kunnen doen, dan wenfchen, dat dit voorgeflagen middel een punt van overweeging en uitvoering mag worden! Doch zulks nog geen plaats hebbende, zullen wy ons vergenoegen, met het voorftellen van eenige regelen, die, in het opvoeden der jonge paarden, ter verbetering van ons ras, dienftig en behulpzaam kunnen wezen.

Eerftelyk, moet men, zoodra het veulen geboren is, het zelve zuiveren, indien het moederpaard het niet fchoon gelikt heeft, met eene fpons met laauw water, en vervolgens aan de mam of tet brengen; dit gefchied zomtyds van zelve, maar zomtyds heeft men 'er moeite mede; nog onlangs was ik in 't geval, dat het veulen niet wilde zuigen; met wat fyn zout in den bek te wryven, gelukte het. Beter is het, als het moederpaard geen melk heeft, dat men het veulen by eene andere merrie brengt, dan 'er een pappeling van maakt: doch, als men volftrekt niet anders kan, dan moet men het met de pappot, gelyk men zegt, opbrengen, en daartoe is, in 't eerst, warme melk, of
melk

melk met zemelen genoeg, doch dit kost veel arbeid, en het veulen blyft achterlyk, zo het niet omkomt.

Als het veulen zuigt, en drie, vier, of meêr dagen of zomtyds zoo veel weeken, naar het weder is, op stal gestaan heeft, brengt men het met het moederpaard in 't land. Veele Landhieden hebben de gewoonte, om het veulen aanstonds dag en nacht daarin te laten blyven, 't geen niet altyd goed is; want, als de nachten, in 't voorjaar, koud zyn, dan kan 'er ongemak van komen: door het nieuwe gras word de merrie ook wel eens loslyvig, waardoor zy verzwakt; het is daarom goed, haar 'smorgens en 'savonds wat haver of brood te geeven. Zommigen zyn nalaatig genoeg, om 'er niet eens naa omtezien. Men doet beter, wanneer men het veulen, in het begin, met het moederpaard 'snachts op stal zet, waarom het dienstig is, dat de weide niet ver van de woning ligt, en het oog van den Landman 'er geduurig op zien kan; ook moet de weide stil zyn, en het veulen rustig, zonder gejaagd te worden, zig met zyne moeder kunnen vermaaken.

Heeft men het moederpaard tot eên of ander werk noodig, is het best, dat men het veulen intusfchen op stal brengt, in eene afgezonderde en verzekerde plaats, en, zoo dra de moeder haar werk, dat niet te zwaar

moet zyn, verricht heeft, brengt men haar weêr by 't veulen. De geestige *Le Franco van Berkhey* drukt zig hierover, op eene fraaye wyze, uit; „zoo dra het haam van den schoft „gestreeken word;” zegt hy, „loopt de moeder, al grinnekende, naa den stal, om haar „geliefd kind te zoogen. Zy, die de Natuur en haare liefdezorgen trachten te leeren „kennen, en de taal der dieren naategaan, vinden hier een by uitstek aangenaam voorwerp van beschouwing. Het veulen roept „de moeder, de moeder beantwoord het kind; „naauwlyks bereiken zy elkander, of de zoggende moeder verpynt haar, om het veulen „een gemaklyken stand te geeven, om te „zuigen; en naauwlyks is het veulen op den „eersten toeval van het zog verzadigd, of „fluks gaan zy beide te velde; de moeder „vooruit, en het kind met dartele sprongen „achteraan, tot daar de groene klavers een „nieuw voedsel aan de blyde moeder geeven.”

De Boeren, die hunne merriepaarden noodig hebben, om te eggen en te ploegen, laaten het veulen naast de moeder loopen, en het is vermaaklyk, het kind de moeder te zien volgen: ook is die manier, voor boerepaarden, meêr te pryzen dan te laaken, om dat het oplettend en leerzaam oog reeds vroeg, als ik my dus mag uiten, zyne bestemming ziet.

Het

Het is, gelyk ik reeds gezegd heb, nadeelig, dat men het veulen lang met de moeder laat loopen, zonder 'er naa omtezien. Een dagelyks bezoek of eene ophaaling naa de wooning, en de moeder daar vriendelyk te ontfangen, te voëren, en te drenken doet het veulen gewennen aan zyn' stal, en leert hetzelfde zynen meester kennen, die dan ook de gelegenheid heeft, om, als vriend, met het veulen te verkeerem, en, door eene zachte behandeling, al vroeg zyne genegenheid te winnen, terwyl hy tevens zorg draagt, dat 'er geen bokken of geiten in 't land zyn, die het kunnen plaagen, of dat 'er, door toedoen van de kinderen of jongens, geen gejaag of geschreeuw plaats heeft, als mede, dat het niet in touwen of strikken kan verwarren, het geen dikwyls aanleiding geeft, dat 'er voor altoos eene vreesachtigheid of schrik in 't paard overblyft, waardoor men aan veel gevaar word blootgesteld.

Men moet het veulen ter rechter tyd speenen; want het is kwaalyk gedaan, dat men allen op een' en denzelfden ouderdom speent; men moet zig ook hierin schikken, naar de krachten van 't veulen en de merrie zyn; vier, vyf, zes, of zeven maanden is lang genoeg. Wanneer men het veulen speenen wil, moet men het met de moeder op stal brengen, en, als het veulen daar voor 't laatst gezoogen heeft, verzend men vervolgens de

merrie naa eene verafgelegen weide, terwyl men het veulen opfluit, of in eene ruime schuur, die zindelyk en wel met stroo bedekt is, laat los loopen. Zommige Landlieden speenen in 't land, doch dit is aftekeuren, en even zoo, wanneer men het gespeende veulen te vroeg weér in 't land brengt; ik zelf heb bygewoond, dat, offchoon de merrie al op een' grooten afstand was van het veulen, dit echter, de stem van de moeder hoorende, door flooten en hekken zig heen wortelde, en by de moeder in 't land kwam: waarom het beter is, het veulen op stal of in de schuur te houden, tot dat alle tekenen van onrustigheid, om naa de moeder te gaan, over zyn, en het voorts wel eet en drinkt. Het speenen gaat veeltyds vry gemaklyk, want het veulen, in 't land by de moeder zynde, ziet haar graazen, en, haar naavolgende, eet dus al in de weide. Als het veulen, eenige uren, in de schuur of op stal gestaan heeft, bied men het wat goed gras of versch hooi aan; en, als men 'er een weinig fyn zout onder doet, dan dorst het spoediger, wanneer men hetzelfde water geeft, ook wel met wat zemelen vermengd; men laat verder den emmer staan, en doet wat hooi daarby in een' bak; dus zullen zy zig zelve helpen, als zy alleen zyn.

In het begin, moet men niet te veel te eeten en te drinken geeven, maar ongewaar-

wordelyk trachten opteklimmen tot zoodanig een bepaald gewigt en maat, waarby men zien kan, dat het veulen toeneemt en genoeg krygt.

Dewyl het gemeenlyk in 't najaar is, dat men de veulens speent, zoo is het best, dezelve op een' luchtigen, helderen, zindelyken stal te houden, en hen te gewennen aan een' bepaalden tyd voor het voeren en drenken, om daardoor voortekomen, dat, dewyl de dagen kort, en de nachten lang, nat, en koud zyn, die dieren geen ongemak lyden. Ook is het dikwyls zeer moeijelyk, om de veulens, alle dagen, uit den stal naa het land, en uit het land weder naa den stal te brengen. Heeft men eene stoetery met een' stal daarby, dan is zulks ligt te doen; en ik heb, in den Elzas en in Frankryk gezien, dat men, op een zeker geluid of gefluit, de jonge veulens riep, en, des avonds, naa den stal geleidde. Wy zyn, meerendeels, verpligt, hen, den geheelen winter, in huis te houden, doch, als zy daaraan gewend zyn, dan kunnen zy op de werf rondloopen, ja ik heb menigmaal met vermaak beschouwd, dat zy aan huis kwamen, om hun rantsoen te haalen, en, als men hun dan wat gemaalen of geweekte garst gaf, dan gingen zy vergenoegd heen en naa den stal. Men heeft, gedurende den eersten winter, slechts voor een goed en maätig eeten en drinken te zorgen, en hen in een zindelyk verblyf te bewaaren; ook

moet men de veulens zelven rein houden, terwijl men, met eene spons, de deelen zuivert, en zomtyds, met eene stroowisch, of met een' borstel, of zagten schuyer, de stof van het lyf afveegt. Ook kort men de maanen en den staart.

Als nu het voorjaar daar is, het weêr beftendig en warm word, en de malsche klaver de weide dekt, zoo brengt men de veulens naa het land. *De Buffon* merkt zeer wel aan, dat men de veulens met geen hongerige maag naa de weide moet zenden; als zy wel gevoerd zyn, dan is 'er wat in 't lyf, en zy overlaaden hunne maag niet met te veel jong gras. Dag en nacht laat men hen in 't land; doch het is niet kwaad, dat men ze nu en dan ophaalt naa hunne wooning, terwijl men hen daarna toe lokt met wat garst, om dus hunne verblyfplaats te leeren kennen en te vinden. Ook moet men hen zoms bezoeken, en zig met hun, door goede woorden en vriendelyke betasting, gemeenzaam maaken. Wanneer de herfsttyd daar is, of in 't laatst van September, of 't begin van October, brengt men de veulens weêr naa den stal.

De veulens nu, voor den tweeden winter, op stal zynde, moet men dezelve voeren met gebroken garst, zemelen, wat gehakt stroo, en goed hooi, en hun fris water, dat in hevige koude, eerst wat in den stal moet staan, te drinken geeven. De ruif, waaraan
zy

zy eeten, moet niet te hoog wezen; altemaal zaaken, die genoeg bekend zyn, en niettemin haare nuttigheid hebben. Door maatig te voëren, en tevens genoeg te geeven, krygt het veulen nu zyne ftevige krachten, en, door een' fchoonen en luchtigen, maar niet tochtigen stal, en het rein en zindedelyk houden van de veulens, groeijen zy, in gefalte, fraaiheid, en grootte; op; ja, door hen met oplettendheid gadeteflaan, leert men dan reeds hun' aart en natuur kennen, en ook al, door vriendelyke behandeling, hen gewennen te gehoorzaamen. Men moet ook alle ruuwheid, zoo in gebaarden als met woorden, vermyden; want die hun goed doen beminnen zy, en die hen beledigen haaten zy onverzoenlyk. Hierom moet men altoos, by het voëren, door zachte en vriendelyke behandeling, trachten hun temperament te doorgronden, en hunne genegenheid te winnen.

De wintertyd wederom verlopen, en de maand May verfcheenen zynde, met goed en lang gras, moet het veulen op nieuw naa de weide, om 'er, dag en nacht te blyven. Men dient echter dan de hengften van de merriën te fcheiden, om dat de eerfte niet te vroeg en nutteloos hunne krachten zullen verfpillen, en de andere niet lastig zullen gevallen worden. Verminderen zy te veel door het jonge gras, dan doet men wel, wanneer men hun wat gemaalen gerst of fpelte met zemen

len

len in de weide brengt. Ook zorgt men, dat de weide niet al te vet en vogtig is. In dit zomerfafoen, moet men niet vergeeten, het veulen of de veulens dikmaals te bezoeken, om hen dits aan ons te gewennen.

De zomertyd ten einde zynde, brengt men de veulens, ten derden maal, uit de weide naa den stal, om, met de uiterste oplettendheid, behandeld te worden; en thans ontwikkelen zig meêr en meêr de gesteldheid van hun' aart en natuur, of goede of kwaade temperamenten, naar dewelken men zig ook, in de opvoeding, gedraagen moet, om het veulen te bestemmen, tot welken dienst men het verder opbrengen kan en wil.

Het is te bejammeren en te beklagen, dat veele Landlieden, in en vóór dien ouderdom, de jonge paarden reeds tot zwaaren arbeid gebruiken; en ik heb menig een driejaarig paard al bedorven gezien, dat in 't kruis gekraakt, en zoo styf was, dat het vroegtydig naa het jaagpad moest, of omkwam. Heilzaam, derhalven, is de vermaaning der Heeren Staaten van Utrecht, in Art. IX van de Ordonnantie: „om de jonge paarden niet te „vroeg tot zwaar werk te gebruiken, waar- „door zy ligtelyk bedorven worden.” Myns bedunkens, behoorde zulk eene vermaaning in alle Ordonnantien te zyn: want in Friesland, begint men ook al veel, met de twee jaaren, den jongen paarden den harddraavers stap

flap te leeren, waar men menig een paard
 meê kraakt of bederft. — Landlieden! Paar-
 denfokkers! door de paarden zoo vroeg tot
 zwaare dienften opteleiden, befooft Gyl. den
 Staat te vroeg van die nuttige dieren, en zyt
 U zelve en Uw huisgezin tot schade, om
 dat een bedorven paard noch tot Uw ge-
 bruik, noch tot dat van een ander, dienstig
 kan zyn, en dus U zelve geen voordeel kan
 aanbrenge. Weet, dat de schoonste gestal-
 te, de stevigste krachten, door eenen te vroe-
 gen en zwaaren arbeid, verlooren gaan, en
 het fraaiste ras van dieren word daardoor ge-
 heel ontaart en verbasterd. De ondervinding
 heeft, ten allen tyden, zulks geleerd, en al-
 le Schryvers over de paarden, geen een uit-
 gezonderd, hebben de schadelykheid van een'
 te vroegen arbeid, voor die dieren aange-
 toond. Laat dan het gezag van zulke groo-
 te, in de Natuurkunde bedreven, Liefheb-
 bers van paarden Ul. beter onderrichten,
 laaten de redenen en het gezond oordeel U
 verstandiger doen handelen, laat de onder-
 vinding U voorzigtiger doen zyn, en ein-
 delyk, laat het algemeen belang, ja Uw eigen-
 belang U beweegen, om ze niet eerder te
 gebruiken, vóór men 'er een duurzaam en
 voordeelig ras van hebben kan, dat U of den
 kooper 10, 12, 14, 16, 18, of twintig jaa-
 ren kan dienen; het geen nimmer te wach-
 ten is, als men, met het tweede of vóór
 het

het derde jaar, de veulens of jonge paarden, tot zwaaren en vermoeijenden arbeid gebruikt! — Men heeft nogthans deezen tyd niet te verwaarloozen. Men voedert het jonge paard iets sterker, en geeft het een weinig geweekte haver; het is eene slegte gewoonte dit voer eerder aan de veulens te geeven: ook is de spelt voor hun een uitmuntend voedsel, en beter koop dan haver. Met het derde jaar, begint men aan de opvoeding van het paard, om het, naar zyn' aart en vermogens gehoorzaam, getrouw, en geschikt te maaken: waarom men het aan de ruif vastbind. Verder kiest men, indien men meer dan een veulen heeft, nu uit, om een elk, naar zyne geartheid en krachten, op eene byzondere wyze optebrengen. Insgelyks doet men eene keuze uit de beste en fraaiste hengste-veulens, om die tot springhengsten aantehouden; en de overigen laat men snyden, of tot ruinen maaken.

Na het derde jaar, of als de veulens drie en een half jaar oud zyn, ligt men hun de pooten dagelyks op, en legt 'er een los hoefzyzer aan, waarop men met een' sleutel of iet dergelyks klopt of klinkt, om ze dus aan die behandeling te gewennen: zie *De La Guerniere, Zind, Lieb, le parfait Cocher &c.* Ook legt men den rypaarden een ligt zadel op, en de koets- of werkpaarden spant men in, laat ze zoo, eenigen tyd, staan, ontzadelt en ont-

ontspant ze; en men geeft hun nu en dan een gebit in den bek, doch men moet bedacht zyn, om den mond van 't paard voorzigtig te behandelen: „want,” zegt *De Buffon*, „dezelve is zoo gevoelig, dat men zig, „by voorkeur, boven het oog en oor, daar „van bedient, om de tekenen van zyn' wil „aan het beest te doen begrypen. De min- „fte beweging of de zagste drukking van 't „gebit is genoeg, om hetzelve te verwitti- „gen en te bepaalen; en dit werktuig van „gevoel heeft geen ander gebrek, dan zyne „al te groote volmaaktheid zelve; die al te „groote aandoenlykheid moet gevierd en met „voorzigtigheid behandeld worden, buiten- „dien zoude men het paard welhaast den bek „bederven, door denzelven ongevoelig voor „'t gebit te maaken:” IV D. bl. 90. Hoe kwaalyk handelen dus niet veele Landlieden, die niet alleen den paarden een ongeschikt gebit in den mond leggen, maar ook te vroeg en te styf aan het toom trekken, waardoor zy hardbekkig, en ongemaklyk om te regeezen worden.

Hoe menigvuldiger men deeze oefeningen herhaalt, des te beter is het; en, als men het paard zyne oefening heeft laten doen, moet men het met goede woorden zyn genoeg toonen, en met wat haver verkwikken, dan worden zy 'er zoo aan gewoon, dat zy zelve 'er naa verlangen.

Ein-

Eindelyk, na het vierde jaar, begint men hunne opvoeding voortzetten en te voltooien, en, wanneer men de paarden beryd, inspant, en tot den arbeid afregt, komen hunne goede of kwaade hoedanigheden terstond te voorschyn, welke, naar haare byzondere verscheidenheid, moeten verbeterd worden. Schoone, fraaye, en beste zadelpaarden, doet men dan best, van naa de Manège of ryschool te zenden, „die men,” om met *De Buffon* te spreken, „als de volmaakste school „ van opvoeding voor jonge paarden mag aan- „ merken, waar het schynt zelfs niet te moeten blyken, dat men hen beeft; en, wanneer zy daar wel geoefend zyn, is de minste drukking der dyën, de zagtste beweging van 't gebit genoeg, om hen te leiden, „ zelfs zyn de spooren nutteloos, of men bedient zig ten minsten daarvan niet, dan om „ hen tot geweldige bewegingen te dwingen.” — Die nu zig zelve acht, oordeelkundig genoeg te zyn, om zoodanige fyne paarden te dresseeren, en de zachte zoo wel als de dwangmiddelen van pasfe weet te gebruiken, kan met voordeel zyn paard opbrengen: men raadpleege verder *La Fosse*, *De La Guerinie-re*, *Le parfait Cocher*, *Zind*, *Lieb*, *den Frieschen Stalmeester*, *den Hollandschen Koetsier*, en eene menigte andere Schryvers.

De andere, zoo koets- als werkpaarden laat men eerst by den ploeg, met een' stal-toom,

eenige keeren loopen; daarna bind men het jonge paard vast naast de ploegpaarden, tot dat het 'er aan gewoon is, vervolgens legt men het een haam op, en eindelyk zet men het voor den ploeg, tusfchen twee makke en fterke paarden; doch, om allereerst te beginnen met een' zwaaren ploeg, is ongeraaden, beter is het, eene egge of ftede daartoe te gebruiken; als dit goed gaat, fpant men het eens voor een wagen in 't gulle zand of op 't land, tot dat het mat is, waarna men het op ftal brengt en voedert. Men herhaalt dit dagelyks, wanneer men verder eene proef neemt, om het alleen of met een ander paard eene egge of ftede te doen trekken; gehoorzaamt nu het dier, dan zet men het voor een chais of licht rytuig, en, als het naar het bit luistert, rydt men 'er mede langs een' breeden en stillen weg, waarmee men aanhoud, tot dat het volkomen gewend en geoefend is.

Indien men nu de paarden niet te jong tot den arbeid gebruikt, kan men 'er een nuttig en langduurig genot van hebben, mits zy, door de verdere opvoeding en behandeling niet bedorven worden; en men zal, zo men dit in acht neemt, bevinden, dat DE BUFFON de waarheid heeft gefproken, wanneer hy zegt:

Het Paard is een fchepfel, dat zyn eigen wezen laat vaaren, om niet dan door den wil van een ander te beftaan.

BYLAAGEN,

BEHELZENDE EENIGE

ORDONNANTIËN

OP HET HOUDEN VAN

KEUR - OF SPRING - HENGSTEN.

BY THE COURT

WILLIAM W. WALKER

CLERK OF THE COURT

P L A C A A T,

*Behelzende een Reglement op de Keur
der Springhengsten, en Instructie voor
de Keurmeesters.*

DE STAATEN VAN VRIESLAND allen den geenen, die deezen zullen zien of hooren leezen, SALUT, Doen te weeten: *Dat aan ons door zommige Ingezetenen deezer Provincie, doende Koophandel in Paarden, is voorgedragen en vertoond, dat, door het niet nakomen van de Reglementen, van tyd tot tyd op de Springhengsten en de Keur derzelyen gemaakt de Stootery der Vriesche Paarden, merkelyk begonde in verval te geraaken, en het te vreezen was, dat dezelve, tot nadeel van den handel, meêr en meêr zoude te niete loopen en bedorven worden: om nu hierin naar behooren te voorzien; zoo is 't, dat wy, na examinatie van de Placaaten en Resolutiën, voormaals op dit onderwerp vastgesteld en genomen, hebben goedgevonden, by een Nieuw Reglement, niet alleen hierin te voorzien, maar ook wederom een' Keurmeester der Hengsten aantestellen, aan denzelyen eene behoortlyke Instructie te geeven, en diensvolgens te statueeren, gelyk wy doen by deezen.*

A R T I C U L I.

Dat de Keurmeester zal gehouden zyn, de Springhengsten over de geheele Provincie te vifiteeren, exami-

neeren, en keuren volgens het Reglement op de Springhengsten, gearresteerd in de Statuten van Friesland, het 4de Boek, Tit: 17, luidende aldus:

Van Springhengsten, en Dekgeld.

Art. 1.

Dat niemand zal vermogen, eenige Spring- of Dekhengsten, het zy hy dezelve al voor eenigen tyd heeft gehad of naderhand een' nieuwen mogt gedenken aan te zetten, tot het bespringen van de Merriën te emploijeeren, ten zy dezelve Hengsten door de respectieve Geregten, waaronder elk Houder van Hengsten gezeten is, eerst en alvorens zullen wezen gevestigd, en, volgens schriftelyke Certificatie, naar inhoud dezes geapprobeerd, by pene van vyf-en-twintig Caroli guldens, boven verbeurte van den Hengst.

2.

Dat iemand bevonden wordende, een' Hengst, welke eenmaal afgekeurd is, niet geremoveerd te hebben, of niet te hebben laten snyden, zal vervallen in de boete van vyf-en-twintig Caroli guldens, boven verbeurte van den Hengst.

3.

Dat geen Hengsten tot het bespringen van Merriën, zullen mogen worden gehouden en gebruikt, dewelke jonger zyn dan drie jaaren, by pene en verbeurte als vooren.

Art.

Art. 4.

Dat de kleinste Dekhengsten hoog moeten zyn vyf houtvoeten en twee duimen, te weeten, met het leggen van de Ry op de Schoft, en dat op het waterpas van den grond regt neder, voorts dik van taille en goed van Hals, Kop, en Beenen, zonder aangebooren gebreken, dewelke een veulen schadelyk zouden kunnen wezen.

5.

Dat voorsz: hoogte van vyf houtvoeten en twee duimen zal worden geobserveerd, zoo wel in de hooge als laage Quartieren, by gelyke pæne en verbeurte als vooren.

6.

Met dit onderscheid nogthans, dat aan de Grieten van Ængwirden, Doniawarstal, Haskerland, Schoterland, Gaasterland, Opsterland, Oost- en West-Stellingwerf word toegelaten de vryheid, om in den Haaren te doen houden Springhengsten van vier voeten en tien duimen hoog, doch niet kleiner, onder conditie, dat geen minder dekgeld daarvan, dan van andere, zal mogen worden gevorderd en betaald.

7.

Dat by ieder Houder van Hengsten op de hooge Quartieren onder de Dekpaarden zal moeten staan en gebruikt worden, ten minsten een' donker-Graauwen Hengst, met witte Staart en Maanen, en zwarte Beenen, als dezelve maar eenigzins te bekomen zyn.

Art.

Art. 8.

Dat de Graauwe zullen moeten zyn Eenhairig of met eene kleine Kol, en de Zwarte en Bruine ook eenhairig met kleine Kollen.

9.

Dat ieder Officier hiermede word geauthoriseerd, om, in zyn District, zoo veel Persoonen te admitteeren, tot het houden van Dekhengsten, als hy, na de veelheid der Merriën aldaar, verstaan zal te behooren, en, daar dezelve zyn, niet zullen worden veranderd en verplaatst, als met kennis van 't Collegie of Gecommitteerden van dien.

10.

Dat, voor Dekgeld, egaalyk over de geheele Provincie, zoo wel in de hooge als laage Quartieren, zal worden betaald een Ducaton.

11.

Dat geen Accoord over het Dekgeld, of wanneer eene Merrie gelt blyft, zal mogen worden gemaakt.

12.

Dat minder dan het gestatueerde Dekgeld der Hengsten gevorderd, en door den Eigenaar der Merriën betaald wordende, of eenig accoord daaromtrent en nopens het gelt blyven gemaakt zynde, zy beide, zoo wel de een als de ander, en wie het ook zoude mogen wezen, voor de eerstemaal tot boete zullen betaalen zes Caroli.

li-guldens, en voor de tweede reis verbeuren de Hengsten en Merriën, of de rechte Æstimatie van dien.

Art. 13.

Dat die geenen, welke Dekhengsten houden, van de Persoonen en het Dekgeld zuiver en in 't geheel optekening zullen doen, by pæne, dat iemand bevonden wordende, Naamen en Dekgelden verzwegen te hebben, zal zyn vervallen voor ieder' Post of Naam, in de boete van twee Pond Groot.

14.

Dat de Hengstelieden, jaarlyks, voort na den Dektyd en uiterlyk vóór St. Jacob, hunne Boeken en Optekening van het Dekken zullen moeten opleveren aan de Secretarissen van de Grietenye of Stad, waaronder zy gezeten zyn, om by hen of hunne Klerken, geelyk Boelgoeds-penningen, onder parate Executie, 200 op de gedekte Moërpaarden, als andere Goederen van Persoonen, die Merriën hebben laten Dekken, gennot, en aan de Hengstelieden betaald te worden. mits staande voor de Penningen, en genietende alleen van de Ducaton drie Stuivers, vervolgens blyvende voor de Hengstelieden zuiver drie Guldens.

15.

Dat de Secretarissen gehouden zullen zyn, vóór of aanslonds na St. Jacob, de voorsz: Boeken en Optekening van de Naamen der Persoonen, die hunne Merriën hebben laten dekken, overtegeeven, aan de respectieve Officieren en Magistraaten, dewelke gelast worden,

den, om de Hengsteliëden onder Eede af te vorderen en te doen verklaaren, hoe veele Merriën van Hengsten zyn gedekt, en of by hen geen Dekken is verzwegen, noch by hen zelfs geen Dekgelden zyn of zullen worden ontvangen, by pæne van twee Pond Groot voor ieder^s post, hier vooren gestatueerd.

Art. 16.

Dat mits deezen wel expres verboden word aan alle Ingezetenen, om hunne Merriën buiten deeze Provincie te vervoeren, om aldaar gedekt te worden, by pæne van zes Caroli-guldens voor de eerstemaal, en voor de tweedemaal by verbeurte van de Merriën, of te de rechte Æstimatie van dien.

17.

Dat de pænen en verbeurten van Hengsten en Merriën of de rechte Æstimatie van dien, in deeze Titul gesteld zullen worden geconverteerd, een derde voor den Aanbrenger, een derde part voor den Officier, en de restecrende derdepart voor de Armen ter plaatse.

ART. II.

De Keurmeester zal gehouden zyn, bovengemelde keuren niet anders te mogen doen, als ten overstaan van de Officieren en Magistraaten der respectivè Grietenyen en Steden, alwaar Springhengsten gehouden worden, en zig daar toe behoorlyk adresseeren aan voornoemde Officieren en Magistraaten, ten einde door de-
zel-

zelve bekwaame tyd en plaats bepaald werde, om voorzeide Keur te doen.

ART. III.

De Keurmeester zal, volgens zyne beste kennis en wetenschap, onpartijdig, en zonder aanzien van de personen, de Springhengsten, welke ter keuze worden gepresenteerd, visiteeren, en onderzoeken of voldoende zyn aan het Reglement, in 's Lands Ordonnantie vervat, en hierboven gespecificeerd, vervolgens van zyne bevindinge rapport doen aan den Officier of Magistraat, in welkers District de Keur geschied, ten einde denzelven volkomen in staat te stellen, om zig tot de goed- of afkeuring der Springhengsten te bepaalen.

IV.

Dezelve zal gehouden zyn, eene nette lyst te houden van alle de Springhengsten, welke goedgekeurd zyn, in een daartoe aanteleggen Boek, met beschryvinge van Jaar en Hair, als mede van de Plaatsen, alwaar dezelve staan, ook de Naamen der Eigenaars en Hengstelieden, en van ieder' gekeurden Springhengst, welke, in vervolg van tyd, afgekeurd en geëmoveerd word, nauwkeurige aantekening te doen.

V.

Dezelve zal, ten minsten tweemaal in 't Jaar, de ronde doen door de Provincie, om de Springhengsten te bezien, en alomme naauwkeurig te onderzoeken, of ook Byhengsten gehouden worden, en dezulken vinden-

de, daarvan terstond kennis geeven aan de Officieren en Magistraaten van het District, ten einde dezelve werden geëmoveerd, zullende hy van ieder aldus ontdekten en aangebragten Byhengst genieten eene premie van vyf- en-twintig Caroli-guldens, te betaalen door den Houder van zoodanig eenen Hengst.

ART. VI.

Dezelve zal gehouden zyn, jaarlyks vóór den eersten Augustus, over te geeven aan het Collegie der Heeren Gedeputeerden, eene Lyst van de Springhengsten, door hem gekeurd, derzelvev ouderdom, hair, en het getal der Merriën door denzelven gedekt, ten einde hierdoor nategaan, of deeze vernieuwde ordres van hun Ed: Mog: van goede gevolgen voor de Stoeteryen in deze Provincie zyn, en om hieeraan te voldoen, zal de Keurmeester vermogen van de Secretarissen der Respective Grietenyen en Steden te vorderen, een' staat van het getal der Merriën, welke in hun District gedekt zyn, en waarvan voornoemde Secretarissen de nette aantekening vinden in de Boeken der Hengstelieden, vermeld in het 14 en 15de Articul van bovenstaande Reglement, in 's Lands Ordonnantie vervat.

VII.

De Keurmeester zal niet vermogen, eenig aandeel of portie aan Springhengsten te hebben, ook dezelve niet leveren, of verkoopen aan de Hengstelieden, en direct noch indirect koopmanschap in Paarden vermogen te doen, ook niet van eenig Hengsteman, het zy Eigenaar of Houder, mogen aannemen eenige gifte, gave
of

of geschenken, het zy geld of gelds-waarde, nocte eenig hoegenaamd voordeel, by pene van Cassatie, en daar te boven verbeurte van eene boete van honderd gouden Friesche Ryders, te convertgeren een derde voor den Officier of Magistraat, die de Calange doet, een derde voor den Aanbrenger, en het overige derde voor de Armen.

ART. VIII.

De Keurmeester zal genieten voor Salaris van tedere Dekking twee Stuivers, waarvan een door den Hengsteman, en een door den Eigenaar van de Merrie zal betaald worden, en voorsz. Salaris jaarlyks van de Secretarissen der respectieve Grietenyen en Steden ontvangen, wanneer dezelve, ingevolge het 14de Articul van bovenstaande Reglement het Dekgeld zullen geïnet hebben.

H. XI. v. PLETTENBERG.

De Keurmeester zal gehouden zyn, aan handen der Ed: Mog: Heeren Gedeputeerde Staaten deezer Provincie, by solemneelen Eede, te belooven, zig slijptelyk aan deeze Instructie te houden, en dezelve in allen deelen, naar zyn best vermogen, te zullen observeeren.

En werden eindelyk de Secretarissen der respectieve Grietenyen en Steden by dezen gelast en geauthoriseerd, om het Dekgeld, volgens het 14de Art: van het Reglement op de Springhengsten en het Dekgeld te innen, tegens drie Guldens en vier Stuivers, in plaats van drie Guldens en drie Stuivers, dus verre betaald, (werdende het 10de Art: van voorsz: Reglement in zoo

verre gealtereerd, en zullen voornoemde Secretarissen de verdeeling van het Dekgeld in diervoegen doen, dat de Eigenaars der Hengsten daaraf genieten twee Caroli-guldens negentien Stuivers, en de Secretarissen de overige drie Stuivers.

Willende en beveelende wy verders, dat deeze, op dat tot kennis van een ieder, dien zulks eenigzins mog aangaan, kome, alomme zal worden gepubliceerd en geaffigeerd, daar men gewoon is publicatie en affixie te doen.

Aldus geresolveerd ende gearresteerd, op 't Landschaps-huis binnen Leeuwarden, den 5 Septemb. 1772.

(Was get.)

U. v. BURMANIA v^r.

Ter Ord^tie van Hun Ed: Mogenden

(Was get.)

H. W. v. PLETTENBERG.

ORDONNANTIE

OP HET HOUDEN VAN

KEUR-HENGSTEN,

Gearresteerd, den 31 July 1776.

DE STAATEN VAN DEN LANDE VAN UTRECHT, ondervindende het groot verval, dat in deze Provincie gekomen is, in het aansokken van goede, sterke, en welgemaakte Paarden, door het niet naarkomen van de Ordonnantiën, in vroegere en laatere tyden op het houden en gebruiken van Keur-Hengsten gemaakt, mitsgaders doordien de Huisluiden en anderen, die jonge Paarden aansokken, niet genoeg in aanmerkinge nemen, dat van gebrekkige of te jonge Hengsten, met welke zy hunne Merriën, die veeltyds mede slegt zyn, laten dekken, niet dan gebrekkige, onaanzienlyke en zwakke Paarden voortkomen, die zy niet anders, dan tot een laagten prys, kunnen verkopen, die ook voor hunlieden zelve niet zo veel dienst kunnen doen, als Paarden van beteren aart, en die hoe langer hoe erger slag zullen voortbrengen, terwyl nogtans een goed en fraai Paard in het opvoeden niet meer komt te kosten, dan een ander, hebben goedgevonden en verstaan, by renovatie en ampliatie van voorige Ordonnantiën, mits deezen te statuëren.

Art.

Art. 1.

Dat, in ieder der vier Quartieren van deze Provincie, zal worden gehouden een zeker getal van gekeurde Springhengsten, buiten welke tot het dekken van Merriën, geene zullen mogen worden gebruikt.

2.

Dat een ieder, die genagen is, om zodanige Hengsten te houden, zig voor den 1. October dezès jaars 1766. zal aangeven aan den Maarschalk van het Quartier, of den Drosfaard van de Hooge Heerlykheid in deze Provincie, waar onder hy gezeten is, welke daarvan voor den eersten November naastkomende, by Memorie kennisse zullen geven aan de Heeren Gecommitteerden in dezen, ten einde uit de opgegeve Persoonen te verkiezen en autoriseren die genen, welke daartoe de bekwaamste zullen geoordeeld worden.

3.

Dat de Keur-Hengsten zullen moeten zyn welgemaakt, zonder aangebore gebreken, welke op de jonge Paarden zouden kunnen overgaan, of aan dezelve schadelijk wezen, en niet jonger dan drie jaren; en dat dezelve zullen moeten zyn zwarte, bruine of appelgrauwe, en van geen ander hair, ten ware met byzondere permissie van de Heeren Gecommitteerden in dezen.

4.

Dat, alvorens die Hengsten in de Keure aangemen worden, dezelve zullen moeten zyn geëxamineerd
en

en gemonsterd door of ten over slaan van Heeren Gecommitteerden, met asfuntie van twee Schouten uit ieder quartier, nevens nog een kundig Persoon.

Art. 5.

Dat die Monstering voor de eerste reitje zal geschieden zo ras doenlyk, na dat de Personen, die zig aangegeyen hebben, in gereedheid zullen zyn, om een of meer Hengsten aan de Heeren Gecommitteerden te presentereeren, en vervolgens van jaar tot jaar, in Maart of April, alles zo en op zulke plaatsen, als in ieder Quartier bekend gemaakt zal worden.

6.

Dat tot aanmoediging van het aankopen en houden van fraaye en goede Spring-hengsten, in ieder der vier Quartieren, aan den genen, die den besten Hengst zal hebben en houden, ter keure van gem. Heeren Gecommitteerden, tot een Praemie zal worden gegeven Honderd en Vyftig Gulden, voor den Tweeden Honderd, en voor den Derden Zeventig Gulden.

7.

Dat niemand der houders van Keur-hengsten, zyn Hengst of Hengsten zal mogen verkopen, dan na den 24 Juny in ieder jaar, en alzulks, na dat de tyd van Springen geëxpireerd zal zyn, doch verder niet; ten ware de Heeren Gecommitteerden, om redenen, zulks mogten toestaan en permitteeren, op pæne van een honderd Gulden voor ieder verkogten Hengst te verbeuren.

G

Art.

Art. 8.

Dat in het vierde jaar, na dat de Springhengsten zullen zyn gekeurd als boven, mede tot aanmoediging en tot een proeve, aan den genen, die het fraaiste en beste driejarig Paard, dat hy zal bewyzen van zyne Merrie, door een der Keur-hengsten besprongen, gefokt te zyn, zal geschonken worden honderd Gulden, voor het tweede vyf en zeventig, en voor het derde vyftig Gulden.

9.

Dat ten dien einde een ieder wordt vermaand, om ook tot het aanfokken van jonge Paarden, zo veel doenlyk, te gebruiken goede en welgemaakte Merriën, als mede om zyne jonge Paarden niet te vroeg tot zwaar werk te gebruiken, waar door dezelveu ligtelyk bedorven worden.

10.

Dat de gekeurde Spring-hengsten in ieder jaar, op den tyd en plaats, die als boven bekend gemaakt zal zyn, zullen moeten worden vertoond, op pæne van vyf en twintig Gulden voor ieder Hengst te verbeuren, by den geenen, die daar van in gebreke blyft.

11.

Dat niemant van de In- en Opgezetenen dezer Provincie zal vermogen buiten de gekeurde Hengsten eenige anderen te houden, 't zy om zyn eige, 't zy andere Merriën te dekken, op pæne van vyftig Gulden.

Art.

Art. 12.

Dat niemand zyne Merriën zal mogen laten dekken, dan door de gekeurde Hengsten van geauthoriseerde Personen, op de boete van vyftig Gulden.

13.

Indien bevonden word, dat eenig Merrie - paard Veulen voortbrengt, zonder door een Keur-hengst besprongen te zyn, zal de Eigenaar van die Merrie verbeuren gelyke boete van vyftig Gulden voor ieder Veulen, om 't welk te beter te kunnen ontdekken, zullen alle Eigenaars van Merriën, die Veulens hebben, gehouden zyn aan den Maarschalk van het Quartier of Schout van het Distriët, zulks komende te vorderen, te doen blyken, by welken houder van Keur-Hengsten zyne Merrie is geweest, en dat die door een Keur-hengst gedekt is geworden, op gelyke boete, ten waare hy konde bewyzen, dat hy die Merrie gekogt had met Veulen zynde.

14.

Dat de Houders van Keur-hengsten zullen genieten voor ieder Merrie-paard, dat door een Keur-hengst gedekt word, bestaan zynde, vier Gulden, niet bestaan zynde, twee Gulden, welke twee Gulden aansonds, by het afleiden van den Hengst, zullen moeten betaald worden, en de overige twee Gulden voldaan, als de Merrie Veulen draagt, wanneer de Eigenaar van de Hengsten aan die van de Merriën, zal moeten geven een quitantie van de vier Gulden, in-

houdende, behalven den naam van den Betaalder, het hair en den ouderdom van de Merrie, en den dag of datum van het bespringen, welke quitantie zal worden bewaard ter vertooning, als zal worden vereischt.

Art. 15.

*De Houders der Keur-hengsten zullen de Ingeze-
zenen van het Quartier, waar in zy woonen, moeten
gerieven voor die van andere Quartieren, en die met
zyne Merrie de eerste komt voor den volgende; zul-
lende tuschen de genen, die te gelyk aankomen, daar
over moeten worden geloot.*

16.

*Tot bekeuring en beboetinge van den genen, die de-
ze Ordonnantie zal komen te overtreden, zullen be-
voegd zyn niet alleen de Maarschalken van de respec-
tieve Quartieren en de Droszaarden der Hooge Heer-
lykheden, aan welken het instituëren der actie deswe-
gens incumbceert; maar ook de Schouten en Bodens van
de Gerechten en de Houders van de Keur-hengsten in
ieder District. Zullende de boeten, by deze gesta-
tueerd, komen voor een derde ten profyte van den Of-
ficiër, die de Calangie doen zal, een derde ten pro-
fyte van den Schout van het Gerecht, waar onder de
bekeurde woont, of aan den Houder der Keur-heng-
sten in ieder District, toetewyzen aan den genen van
beiden laastgem., door wiens vigilantie de overtree-
ding zal zyn ontdekt, en het laaste derde ten profyte
van den Aanbrenger.*

En

En op dat niemand hier van ignorantie zoude konnen pretendeeren, zal deze alomme worden gepubliceerd en geauffigeerd naar behoren.

Gedaan t'Utrecht den 31 July 1776.

Was gearapheerd,

J. H. GRAVE VAN RECHTEREN, v.

Onderfcond,

Ter Ordonnantie van myne voornoemde
HEEREN DE STAATEN.

Was getekend,

MILAN - VISCONTI.

Hebbende op 't Spatium gedrukt het Cachet van Welgemelde Heeren Staaten, in een roden Ouwel, met een Papieren ruite overdekt.

A M P L I A T I E

VAN DE

O R D O N N A N T I E

OP HET HOUDEN VAN

K E U R - H E N G S T E N ,

den 31 July 1776. geëmaneerd.

DE STAATEN VAN DEN LANDE VAN UTRECHT in ervaring gekomen zynde, dat 'er vele practyken worden in 't werk gesteld, om de gequalificeerde Houders van Keur-hengsten, in het laten dekken der Merriën door dezelve, voor by te gaan, waar door zoude kunnen veroorzaakt worden, dat zodanige Houders, zich met meerdere kosten van goede Springhengsten hebbende voorzien, om hunne eige schade voor te komen, zich daar van zullen komen te ontdoen, en alzo ons salulaire oogwerk, tot het aankweeken van goede paarden in deze Provincie, verydeld zoude worden; hebben dienvolgende, om daar tegen te voorzien, goedgevonden by Ampliatie en Interpretatie van Onze Ordonnantie, den 31 July 1776. op het houden van Keurhengsten geëmaneerd, nader mits dezen te ordonneren en statuëren, als volgt:

Art.

Art. I.

Dat geene Ingezetenen binnen de Stad en Steden dezer Provincie, of de vryheid derzelven, eenige Hengsten zullen mogen houden, om daar mede eenige Merriën te laten bespringen, ofte ook hunne Merrie-paarden door andere Hengsten laten bespringen, dan door zodanigen, welke by de Heeren Onze Gecommitteerden zyn goedgekeurd, in gelyker voege en op gelyke pæne als by de Ordonnantie is bepaald: En dat de genen, die genegen zyn Spring-hengsten te houden binnen de Steden of derzelve Vryheden, zich voor den 1. November in ieder jaar, aan de Heeren Gecommitteerden zullen moeten aangeven, om op den tyd, daar toe by gem. Heeren te bepalen, hunne Hengsten aan dezelve te presenteren, om geëxamineerd en goedgekeurd of afgekeurd te worden.

2.

Dat de In- en Opgezetenen zo in de Stad en Steden, en Vryheid van dezelve, als ten Platten Lande dezer Provincie, zich aangegeven hebbende om Keurhengsten te houden; doch welke Hengst of Hengsten, by examinatie, door de Heeren Gecommitteerden zyn afgekeurd, zich binnen twee maanden na de gedane monsterring, van de afgekeurde Hengst of Hengsten zullen moeten ontdoen of dezelve laten snyden, op pæne van 25 Guldens voor ieder afgekeurde Hengst, boven verbeurte van den Hengst; behoudens aan andere In- en Opgezetenen de vryheid van Hengsten te hebben en te houden, mits dezelve niet gebruikende, om daar mede eenige Merriën te dekken.

Art.

Art. 3.

Dat voor het bespringen van een Merrie-paard geen minder Spring- of dekgeld zal mogen worden gegeven of genoten, dan by de Ordonnantie is bepaald, op eene boete van 6 Guldens, te verbeuren voor ieder Merrie-Paard, voor 't bespringen van 't welke minder zal zyn gegeven of genoten, voor de eerste reize, en voor de tweede reize, op verbeurte van de Hengsten en Merriën of de waarde derzelve.

4.

Dat de houders van Keur-hengsten preciselyk zullen moeten aantekenen het getal en hair van de Merriën, die door hunne Hengsten worden gedekt, met uitdrukking van den naam en der woonplaats van de Eigenaars of Houders van de Merriën.

5.

Dat dezelve Hengsthouders eene lyst van de voorn Merriën, door hunne Hengsten gedekt, met uitdrukkinge van hair, naam en woonplaats, als voorsz., jaarlyks voor den eersten Maart zullen moeten overgeven aan de Heeren Gecommitteerden, en dezelve lyst, des gerequireerd, met Eede sterken, als deugdelyk en oprecht; op pæne van 25 Guldens in cas van verzuim, en van 6 Guldens voor ieder Merrie, welke zal worden bevonden verzwegen te zyn.

6.

Dat, wanneer iemand van een In- of Opgezeten
in

in deze Provincie komt te kopen een Veulen dragende, of het Veulen noch by zich hebbende, Merrie, de Verkoper als dan zal gehouden zyn aan den Koper over te geven de Quitantie van het Springgeld, om alzo te kunnen doen blyken, dat de gekogte Merrie door een Keurhengst is gedekt, op pæne van 50 Guldens. En wanneer iemand een Veulen dragende, of het Veulen noch by zich hebbende Merrie komt te kopen van een Vreemde of van buiten deze Provincie, zal de Koper gehouden zyn, binnen veertien dagen na den koop, wanneer hy weet, dat de Merrie een Veulen draagt, of, ingeval hy zulks niet geweten heeft, ten tyde des koops, veertien dagen, na dat hy zulks in 't zekere heeft ontdekt, aan den Officier van de plaats, daar hy woont, aan te geven het hair en de jaren der gekogte Merrie en Veulen, als mede de persoon en plaats, van wien en waar hy dezelve gekogt heeft, op gelyke boete van 50 Guldens; van welke aangevinge door den Officier aan gemelden Koper een behoorlyk bewys zal worden uitgeleverd.

Art. 7.

Dat de Houders van Keur-hengsten kunne Hengst of Hengsten niet alleen niet zullen mogen verkopen, maar ook dezelyen niet laten snyden, dan na den 24. Juny in ieder jaar, buiten speciale permissie van de Heeren Gecommitteerden, op pæne als by het 7 Artikel der Ordonnantie van 31 July 1776.

Welke Ordonnantie Wy, zo verre by deze Ampliatie niet wordt gealtereerd, verklaren te houden in hare volle kracht en waarde; gelastende voorts alle Officieren, zo in de Stad en Steden als ten Platten Lande

de voorn. Ordonnantie en de Ampliatie van dezelve, als in deze, striktelyk te doen achtervolgen, en te procederen jegens de Overtreders van dien, zonder conniventie, tot de boeten en verbeurten, daar inne begrepen.

En op dat niemand hier van eenige ignorantie pretendere, zal deze alomme worden gepubliceerd en geaffigeerd naar behoren.

Gedaan t'Utrecht den 2 July 1777.

Was geparapheerd,

J. H. GRAVE VAN RECHTEREN, Vt.

Onderstond,

Ter Ordonnantie van myne voornoemde
HEEREN DE STAATEN.

Was getekend,

MILAN - VISCONTI.

Hebbende op 't Sparium gedrukt het Cachet van Welgemelde Heeren Staaten, in een roden Ouwel, met een Papieren ruite overdekt.

P U B L I C A T I E.

DE STAATEN VAN DEN LANDE VAN
 UTRECHT, doen te weeten : Dat Wy, om het groot
 verval, het welk, met opzigt tot het aanfokken van
 goede, sterke, en welgemaakte Paarden, binnen deze
 Provincie, door het niet agtervolgen van de Ordon-
 nantiën bevorens geëmanceerd, plaats hadde genomen,
 te remediëren, nodig hadden geoordeeld, by Onze Or-
 donnantie op het houden van Keur-Hengsten den 31
 July 1776, mitsgaders opgevolgde Ampliatie van den
 2 July des Jaars 1777, eenige nadere ordres te pu-
 bliceeren; en hoe zeer Wy hadden verwacht, dat door
 deze schikkingen, welke niet anders dan het voordeel
 der In- en Opgezetenen ter bedoelinge hadden, nament-
 lyk den aanwas van goede en sterke Paarden alhier,
 even als in andere Provinciën met goed succes was ge-
 schied, te bevorderen, heeft egter tot hiertoe zulks
 niet van het gewenschte gevalg kunnen zyn, offchaon
 Wy ook door Onze Resolutie van den 28 Janury 1784,
 hebben getragt eenige zwarigheden in de executie der
 gestelde ordres uit den weg te ruimen; Des Wy, by-
 zonder in dezen tyd, waarinne, zo door gebrek aan
 Paarden, als anders, de bovengemelde Onze ordres
 nog al grotere difficultyten zullen ontmoeten, goedge-
 vonden hebben, by provisie, de In- en Opgezetenen te
 permitteeren, hunne Merrie-paarden met ongekeurde
 Hengsten te laten dekken, en aldus Onze bevorens

geintroduceerde Reglementen, by de hier boven gementioneerde Ordonnantie, en Ampliatiën breder vervat, voor het tegenwoordige te stellen buiten effect.

En op dat niemand hier van ignorantie pretendere, zal deze worden gepubliceerd en geaffigeerd daar zulks behoort.

Gedaan t'Utrecht den 9 February 1785.

Was gearapheerd,

A. F. G O D I N, v^e.

Onderstond,

Ter Ordonnantie van myne voornoemde
HEEREN DE STAATEN.

Was getekend,

H. A. L A A N.

Hebbende op 't Spatium gedrukt het Cachet van Welgamelde Heeren Staaten, in een roden Ouwel, met een Papiere ruite overdekt.

R E G L E M E N T
 O P D E
 S P R I N G - H E N G S T E N ,
 I N H E T
 G R A A F S C H A P
 Z U T P H E N .

*W*y Erf-Stadhouder en Raaden, in naame van die Edele Mog. Heeren STAATEN des Furstendoms Gelre en Graaffschaps Zutphen, doen te weeten: Alzoo door het Graaffschap Zutphen aan de Heeren STAATEN deezer Provintie is te kennen gegeeuen, dat uit 't gestatuerde by het Reglement op het houden van Spring-Hengsten in het Graaffschap Zutphen, van den 2 October 1767, nopens 't onderhouden dier Hengsten in ieder Ampt of District, waartoe de Ingezeetenen respectivelyk bepaalt wierden, dagelyks veele inconuenienten resulteerden, en daarom in plaats van 't zelve Reglement door welgem. Graaffschap een ander en geheel nieuw op dat subject is geprojecteert, en dat Hoogstgemelde Heeren STAATEN by Resolutie van den 9 December 1782. goedgevonden hebben het voors.

Reglement, met volkomene abrogatie van het opgem. Reglement van den 22 October 1767, en deszelfs Ampliatien 'en Alteratien voor het gemelde Graafschap te arresteeren, luydende het zelve als volgd.

Art. 1.

Dat in dit Graaffchap zullen mogen worden gehouden zoo veel Spring-Hengsten, als na voorgaande visitatie en approbatie door de Heeren Gecommitteerden zullen geoordeeld worden nodig en dienstig te zyn.

2.

De Spring-Hengsten zullen moeten zyn wel gestoten van Lyf, klaar van Oogen, fyn en helder van Kop, Hakken en Beenen, goed van Hals, en in het geneeraal zonder aangehoorene gebreken, welke het Veulen schadelijk kunnen zyn.

3.

Ieder Spring-Hengst zal in het Jaar niet meer mogen beklommen als tachtig Merry-Paarden, op pene van vyf-en-twintig guldens voor ieder Paard, dat boven het voorsf. getal door eenen Hengst zal worden beklommen, te verbeuren by den houder van dien Hengst.

4.

De Hengsten zullen niet eerder tot de keure worden toegelaten, dan na dat ze drie Jaaren oud zyn.

Art.

Art. 5.

De houder van een Hengst zal genieten voor ieder Merry-Paard, gevat zynde, twee guldens, en niet gevat, half geld, welke houder zal verplicht zyn, pertinente aantekeninge te houden van het getal der Merry-Paarden, welke door zynen Hengst beklommen zyn, het geen hy des gerequireerd zynde met Eede zal bevestigen, mitsgaders van de eygenaaren der Merrie-Paarden, die aan den houder van den Spring-Hengst in alle opregtigheid zullen hebben aan te geeven, of de Merry gevat is, of niet.

6.

Die het eerst komt met zyn Merry, zal hebben de preferentie, en zoo 'er meer te gelyk kwamen, zullen dezelye daarom looten, wiens Merry het eerst zal beklommen worden, mits dat de beklimminge ten minsten met een uur tuschenpoosinge kome te geschieden.

7.

De houder van de Spring-Hengst zal geduurende den Springtyd zyn Hengst sterk moeten voederen, en zig daar meede niet verre van huis mogen begeeven, ook geen zwaaren arbeid laten doen, nog zyn Keur-Hengst mogen verkoopen, als met volkomene kennis van de Heeren Gecommitteerden.

8.

De Ingezeetenen van dit Graafschap zullen niet mogen buiten de in Keur zynde Hengsten eenige andere
hou-

houden, om haare eigene ofte andere Merryen te dekken, by pæne van vyftig guldens, by aldien zulks konde worden beweezen, by de Contraventeurs te verbeuren.

Art. 9.

Geen twee-jaarige Hengst-Veulens zullen mogen worden geweid by Merry-Paarden.

10.

Het zal voortaan aan alle Ingezetenen deezes Graafschaps vryftaan, met haare Merry-Paarden ter beklimminge te gaan, by welken Keur-hengst binnen dit Graaffchap zy zullen goedvinden, zonder verpligt te weezen zig aan eenig District te bepaalen, zoo nogtans dat niemand zig zal hebben te onderftaan zyne Merry te brengen by Hengften niet goedgekeurd, nog buiten dit Graaffchap om te beklimmen, by verbeurte van vyftig Guldens, boven en behalven nog verlos van Merry en Veulen.

11.

En op dat een ieder weeten mag wat een goed gekeurde Hengst is, zullen alle Jaaren de naamen der eigenaaren van de gekeurde Hengften by Publicatie bekend gemaakt worden.

12.

De Hengften, hier boven geapprobeert, zullen maar voor een Jaar worden goedgegaan, en langer niet, zullende ten dien einde Jaarlyks worden geadverteerd,

teerd, dat die den besten Hengst op de gestipuleerde plaatsen ter visitatie en goedkeuringe van de Heeren Commisfarijsen ofte Keurmeester komen te brengen, deeze als dan wederom voor Keur-Hengsten zullen werden erkent en aangenomen.

Art. 13.

De houders der Spring-Hengsten zullen aan den Keurmeester moeten uitkeeren anderhalven stuiver van ieder gulden, wegens het geen hun by deeze Ordonnantie voor het beklimmen van de Merryen is toegelegd, by pæne van zes guldens van ieder Merry, zoo verzwegen mogten hebben, ten profyte van den Keurmeester.

14.

De voorsz. gerechtigheid van gevatte of niet gevatte Merryen, *Art. 5.* gestipuleert, mitsgaders de boetens, zullen ten langsten voor de Maand Maart van dat Jaar voldaan, en by ontsentenis van dien, met parate executie geinnet mogen worden.

15.

Alle de boetens (behalven die *Art. 13.* welke alleen door den Keurmeester zal getrokken worden) zullen komen een derde part voor den Officier, in wiens Ampt het voorvald, een derde part voor den Keurmeester, en een derde part voor den Aanbrenger, tot welke aanbrenginge de houders van de Keur-Hengsten speciaal worden geautoriscert.

1

Art.

Art. 16.

Met last wyders, op dat al het zelve van des te beter effect zal weezen, aan alle Officieren en Magistraaten des Graaffschaps Zutphen, om derzelve Fiscaals daar toe te houden, dat op aangifte en klagte van den Keurmeester ofte van de respectieve houders der Spring-Hengsten, tegen de gebrekhaften worde geprocedeert.

Onverkort aan de Heeren der Heerlykheeden zoodanig regt, als dezelve in opzigte van het invorderen der boetens, uit hoofde van de Placaaten landelyk gearresteert profluerende, zouden vermeenen aan haar te competeeren.

17.

Deeze Ordonnantie zal beginnen met den 1. February 1783.

Eindelyk reserveren Haar Edele Mogende zig de nadere explicatie, vermeerdering of vermindering van deeze Ordonnantie, zoo duk en meenigmaal na occurrence van zaaken zullen vermeenen te behooren.

Ordonneerende en beveelende Wy alle en een iegelyk in het Graaffschap Zutphen, zig naa dit Reglement te reguleeren, het zelve naa te leeven en te doen naaleeven.

Zullende, op dat niemand hier van eenige onweetenheid hebbe voor te wenden, deeze alomme in het Graaffschap Zutphen worden gepubliceert en geassigeert ter
plaat.

plaatze daar men gewoon is zoodanige publicatie en affixie te doen.

SOO IS 'T, dat Wy uit kragt van bovengem. Landschaps Resolutie in naame als boven, allen en een iegelyk, die zulks zoude mogen aangaan, hier mede willen hebben geordonneert en aanbevoelen, om zig na 't voors. Reglement te reguleeren en 't zelye in alle zyne poincten na te leeven en te doen naleeven.

Dies t'oirconde is des hooggemelten Furstendoms en Graaffschaps secreet zegel op 't spatium gedrukt, en deesse door den Griffier onderteekent geworden.

Gedaan in den Raade van Gelderland t'Arnhem den 20. Decemb. 1782.

(Onderstond)

Ter Ordonnantie van Dezelve.

(Was geteekent.)

F. W. VAN DEN STEEN,

I N S T R U C T I E

V O O R D E N

P I Q U E U R O F K E U R M E E S T E R .

Gearresteerd den 6 December 1782.

Art. 1.

De Piqueur ofte Keurmeester zal de Ordonnantie of 't Reglement op de Spring- of Keur-Hengsten, by Quartierlyke Resolutie de dato den 6 December 1782. gearresteert, letterlyk naakomen en executeren, zonder aanzien van personen, ook stiptelyk agtervolgen die Ordres en beveelen, welke hem, by 't aanvaerden zyner functie, reets door Haar Edele Mogende, of derzelve Commissarissen zyn gegeven, of in 't vervolg gegeven zullen worden.

2.

Dat hy, alle Jaaren, met de Heeren Commissarissen van Haar Ed: Mog: de ordinaire tour door het Graaffschap, tot 't examineren en visiteren der Spring-Hengsten, zal moeten doen, of ook wel alleen, en zoa dikwyls als gemelte Commissarissen zulks mogten goedvinden, mits alsdan telkens van zyn bevind aan gezegde Commissarissen getrouw relaterende.

Art.

Art. 3.

De Keurmeester zal, naa zyn beste kennisse en wetenschap, zyn functie omtrent de Keur der Springhengsten hebben waartenemen, zonder d'een of ander in dezen opzigte eenig faveur toetebrenge, maar, integendeel, in val icts mogte ontdekken, 't geen tot nadeel van het salutair oogmerk, namentlyk van goede paerden in 't gemeen, of van deze Ordonnantie in 't byzonder, zoude verstrekken, verpligt zyn, daar van ten spoedigsten kennis te geven aan de Heeren Commissarisfen, ten einde hierin naa behooren werde voorzien.

4.

De Piqueur of Keurmeester zal geen giften of gaven, hoe genaamd, van ymand mogen ontfangen, maar zig moeten laten bevreedigen met 't geen by Resolutie van Haar Edele Mog: voor Jaartyks tractement, en by Ordonnantie hier boven genoemd, hem is toegelegd.

5.

Dat hy overzulks, op zyn gedaanen eed, naa waarheid, den Heeren Commissarisfen zal aangeven alle fraude, zoo mogte ontdekken tegens deze Ordonnantie reets gemaakt, of nog te maken, begaan te wezen.

6.

Dat de Keurmeester binnen de Stad Zutphen zal moeten houden fixum domicilium, en aldaar, zoo mogelyk, een rydschool aanleggen, zullende hy zig van daar, zonder permisfie der Heeren Commissarisfen

niet langer als veertien dagen mogen absenteren, ten ware hy wegens verrichtinge van zyn bedieninge moeste uit zyn.

Art. 7.

Dat hy in 't generaal zig zal hebben te gedragen, zoo als een goed en bequaam Piqueur of Keurmeester betaamt te doen.

8.

Dat hy voor de moeyte, in het Reglement begreepen, jaarlyks voor tractement zal genieten de summa van 300 Guldens, buiten en behalven 't geen hem by voorsz. Reglement is geconcedeert.

9.

De Piqueur of Keurmeester zal gehouden zyn, toe prompte agtervolging van deze zyne instructie, den eed van getrouwigheid af te leggen aan handen van de Heeren Ordinaris Gedeputeerden, naa welken gedaanen eed deszelfs tractement zal beginnen in te gaan.

Reserverende Haar Edele Mogende aan zig de faculteit, om deze Instructie te veranderen, vermeederen, of verminderen naar goedvinden.

ORDONNANTIE

VAN

BURGEMEESTEREN

EN

R A A D

IN GRONINGEN,

Op het houden van Springhengsten in den
Oldambt, Gorecht, Sapmeer, cum an-
nexis, Westerwolde, Bellingewolde en
Blyham cum annexis.

Gearresteerd den 29 April 1793.

*Alzo Wy in ervaringe zyn gekomen, dat de ordres
op het houden van Spring- of Dek-Hengsten, by plac-
cate van den 19 Jan: 1734 en volgende gesteld, in
Onze Jurisdictien geheel in onbruik geraaken, waar
door de Laage van Paarden in deze Landen, dewelke
anders overal hoog geschat en mede voor de beste ge-
houden wordt, zeer zoude komen te verbasteren, en
daar*

daar door zeer nadelig worden voor de goede Ingezeten-
nen, spuitende het niet onderhouden en niet naarko-
men dezer ordres voornamentlyk voort uit den waan,
als of de gesselde ordres niet meerder behoefden te wor-
den naargekomen:

Zo is het, dat Wy nodig en, voor 't belang der In-
gezetenen, nuttig hebben geoordeeld de Ordres en Re-
glementen met de daarop gevolgde Resolutien op nieuws
ter kennisse van Onze Ingezetenen te brengen en alzoo
vast te stellen deze navolgende Articulen.

Art. 1.

Dat niemant in de Stads Jurisdictien een Spring- of
dekhengst of hengsten zal mogen houden, ten zy hy
zich vervoege by het E. E. Gerichte ter plaats, met
overgave van zyne woonplaatse, 't getal der Heng-
sten, zo staat te houden, hair van dezelve, of gebrand-
merkt zyn, dan of nog maar op nader vertoning ver-
lof hebben bekomen om een vertoonde en by provisie
goedgekeurde hengst te laten klimmen.

2.

Wanneer de houders der Hengsten een nieuwe Hengst
mogten krygen, zullen daar van mede binnen agt da-
gen opgave doen aan 't E. E. Gerichte, en dit alles
by 25 gulden breuke ten voordele halv voor den aan-
brenger en halv voor het Gerichte ter plaats.

3.

Niemant zal Hengsten tot springen mogen houden,
ten zy dezelve door den Keurmeester, door Ons daar
tec

zoe aangefeld, ten overstaan van Heren Onze Ge-
 eemmitteerden zullen zyn goedgekeurd en vervolgens
 gebrandmerkt op de linkere bil.

Art. 4.

De houders der Hengsten zullen gehouden zyn alle
 jaar van den eersten Maart tot den laatsten April
 hunne Hengsten alhier te brengen ter keuring, op dat
 de goedgekeurde, als in 't vorig Art: vermeld staat,
 gebrandmerkt, en de afgekeurde binnen 14 dagen ge-
 ruind, of buiten de Provincie verkogt werden; by pœna,
 dat de gene, zo bevonden wordt hier tegens gedaan te
 hebben, vervallen zal zyn in de boete van 50 gulden,
 te verdelen, als Art: 2. gesteld is.

5.

Dat voor ieder Hengst, zo gebragt wordt om ge-
 keurd te worden, aan den Keurmeester zal worden be-
 taald 15 stuivers, zonder onderscheid of goed, dan af-
 gekeurd wordt.

6.

De qualiteiten van de Springhengsten, die goedge-
 keurd zullen kunnen worden, zullen moeten zyn, ras
 en welgestoten van lyf; rond van ribben; helder van
 oogen; fyn en wel besneden van kop; schoon en hoog
 uitgewassen van nek; spits van ooren; droog en zui-
 ver van beenen; kantig en luchtig op den draf; groot
 althans vyf hout voeten en zes duim Gron. mate, te
 meten van den grond af tegens den schoft met eene
 reye, waterpas daarop te leggen: (uitgenomen die in
 het Westerwolfsche staan, welke met 5 een vierde voec

kunnen volstaan dan alwaar ook gene merrien uit de andere Jurisdictien mogen gebragt worden by 1 B groot breuke ten voordeele halv van den naasten hengstman en halv van den aanbrenger) daar benevens niet mishairig, 't zy van blesfen of witte voeten; noch schuil of stodoorig; spekhalzig; volvoetig; dempig; overhoevig; krebbebytig; spattig; maanoogig of niet eenig andere kwaal of toeval beladen, of niet voorzien van zodanige hoedanigheden, als tot een schoone Hengst en de goedkeuringe van denzelfven vereischt wordt.

Art. 7.

Indien de hengsten, als voren gezegd bevonden, goedgekeurd en gebrandmerkt zyn, zal de Keurmeester gehouden zyn terstond in het begin van den maand May aan de respectieve Gerichten over te geven eene nette lyste van de goedgekeurde hengsten, waar ter plaatze dezelve staan en by wien, als mede van de afgekeurde, op dat daar op door het E. E. Gerichte kan worden behoorlyk onderzoek gedaan.

8.

Het Dekgeld van de klimhengsten zal van ieder merrie, gevat ofte niet, niet minder zyn dan een gld tien st: of meer, by de boete van twee ducaton, die minder neemt, ten voordeele van den Hengstman, die zulks komt te ontdekken en wel voor ieder merrie, waarvoor minder betaald is.

9.

Wanneer iemand op Sitteldagen of Hengstebieren

nalatig blyvt om het dekgeld te voldoen, zullen de Hengsthouders hunne restanten mogen overgeven aan den Schults of Wedman ter plaats, die de zelve by weigeringe binnen zes weeken met pandhalinge zullen hebben te innen en aan de Hengsthouders voldoen, onder genieting van 3 st. voor ieder merrie door de nalatige te voldoen.

Art. 10.

En; op dat door deze ordre Ons oogmerk werde bereikt om, namentlyk, daardoor verzekerd te zyn, dat gene andere, dan schoone Hengsten tot het dekken gebruikt worden, zo worden by dezen alle Ingezetenen in de Jurisdictien van de beide Oldambten, Gorecht, Sappemeer cum annexis, Westerwolde, Bellingwolde en Blyham cum annexis, wel ernstig gelast om hunne merrien ter dekking niet buiten de voorschrevene Jurisdictien te brengen of laten brengen (zelvs die van het Westerwolsche alleen in dezelve Heeriykheid als Art: 6. is vermeld) of op enigerhande wyze deze ordres te ontgaan, by pœna, dat de eigenaar of bezitter van zodane merrie, die elders is gedekt, zal verbeuren 25 Car: gld. en wel voor ieder reis voor ieder merrie, halv ten voordele van den naasten Hengsthouder en halv ten voordele van den aanbrenger.

Wordende voorts, ter naarkominge dezer, de Dros-ten, Ambtmannen, Richters by dezen gelast, alle mogelyke zorge te dragen, dat de gestelde ordres werden agtervolgd, inzonderheid hunne Gerichtsbediende er toe te houden, dat, van tyd tot tyd, nodig onderzoek doen, en de overtreeders opgeven, tegens welke

naar den inhoud dezer by dadelyke pandhalinge zal worden geprocedeerd: — in welken einde een genoegzaam getal exemplaren van deze Ordonnantie aan de Gerichten zullen worden ter hand gesteld, om aan kunne bedienden uit te delen.

En, op dat hier van niemant onweetende moge zyn, zal deze alom in de voorschr: Jurisdictien worden aangeslagen ter plaatze, alwaar men gewoon is, zulks te doen.

Gedaan in Groningen den 29 April 1793.

H. v. SYSEN vr.

Ter Ordonnantie der H. Heeren voorsz.

C. H. GOCKINGA, *Secret.*

